

Handläggare
Maria Thomelius &
Roger Mellroth
Telefon: 08-508 10 312**Till**
Östermalms stadsdelsnämnd
2022-04-28

Underlag för budget 2023 med inriktning 2024 och 2025 för Öster- malms stadsdelsnämnd

Förslag till beslut

1. Stadsdelsnämnden fastställer underlag för budget 2023 med inriktning 2024 och 2025.
2. Omedelbar justering

Kerstin Andersson

Stadsdelsdirektör

Ärendet

Stadsdelsnämnden ska lämna ett underlag till kommunstyrelsen inför den centrala budgetberedningen. Underlaget, som utgår från stadens övergripande inriktningsmål, ska lyfta viktiga utvecklingsområden och utmaningar som berör kärnverksamheten. I underlaget redovisar förvaltningen strategiska och prioriterade frågor för de kommande tre åren. Utgångspunkter för underlaget är befolkningsutvecklingen, analyser av kommande arbete för att uppnå kommunfullmäktiges mål, omvärldsfaktorer och större förändringar jämfört med gällande plan.

Ärendets beredning

Ärendet har beretts inom förvaltningsledningen i samråd med chefer och nyckelpersoner inom respektive avdelning. Ärendet har behandlats i rådet för funktionshinderfrågor 2022-04-07, i pensionärsrådet 2022-04-11 och samverkats i förvaltningsgruppen 2022-04-20.

Östermalms stadsdelsnämnd

Karlavägen 104, pl. 6

08-508 10 312

08-508 10 000

maria.thomelius@stockholm.se

start.stockholm

Innehållsförteckning

Underlag för budget 2023 med inriktning 2024 och 2025 för Östermalms stadsdelsnämnd.....	1
Förslag till beslut	1
1 Kommunfullmäktiges inriktningsmål	4
1.1 En modern storstad med möjligheter och valfrihet för alla.....	8
1.2 En hållbart växande och dynamisk storstad med hög tillväxt	9
1.3 En ekonomiskt hållbar och innovativ storstad för framtiden	10
2 Nämndens verksamhetsområde	10
2.1 Förskoleverksamhet.....	12
2.2 Verksamhet för barn, kultur och fritid.....	13
2.3 Äldreomsorg.....	14
2.4 Stöd och service till personer med funktionsnedsättning	17
2.5 Individ- och familjeomsorg inkl. socialpsykiatri.....	19
2.6 Stadsmiljöverksamhet.....	22
2.7 Ekonomiskt bistånd	25
2.8 Arbetsmarknadsåtgärder.....	26
3 Sammanfattande ekonomisk analys	27
3.1 Drift	27
4 Lokalförsörjningsplan.....	28
4.1 Sammanfattning.....	28
4.2 Planeringsförutsättningar.....	29
4.3 Bedömd hyreskostnadsutveckling.....	30
4.4 Samverkan	32
4.5 Kommunal verksamhet - annan än pedagogisk verksamhet	32
4.5.1 Nuläge 31 januari 2022	32
4.5.2 Lokalbehov för annan kommunal verksamhet.....	32
4.5.3 Planerade lokalförändringar för år 2023-2030 (första planeringsperioden).....	32
4.5.4 Planerade lokalförändringar för åren 2031-2040 (andra planeringsperioden).....	32
4.6 Pedagogisk verksamhet	33
4.6.1 Summerande analys av nuläge samt framtida planering.....	33

4.6.2	Nuläge 31 januari 2022	33
4.6.3	Planering av lokaler för år 2023-2030 (första planeringsperioden)	34
4.6.4	Långsiktig planering av behovet av lokaler mellan år 2031-2040 (andra planeringsperioden).....	35
4.6.5	Enskilt driven förskola eller fristående skola.....	36
4.7	Övrig information.....	36
4.7.1	Lokaler vars hyresavtal är uppsägningsbara inom tre år.....	36
4.7.2	Särskild redovisning av vissa lokalprojekt.....	37

Bilagor

Bilaga 1: SDN 10

Bilaga 2: Klimatinvesteringar 2023–2025

Bilaga 3: PM Norra Djurgårdsstaden 2022

1 Kommunfullmäktiges inriktningsmål

Prioriterade frågor

Nedan beskrivs de utmaningar och utvecklingsbehov som förvaltningen identifierat utifrån direktiven till samtliga nämnder och bolagsstyrelser i kommunfullmäktiges budget för 2022-2024.

Säkerhetsfrågor, brottsförebyggande och trygghetsskapande arbete

Pandemin och det rådande säkerhetspolitiska läget har gjort att såväl statens som regionernas och kommunernas arbete med krisberedskap ges högsta prioritet. Samtidigt konstaterar experterna på området att det tar tid att bygga beredskap. Arbetet med återuppbyggnaden av totalförsvaret, inte minst det civila försvaret, behöver forceras men måste samtidigt ske på ett strukturerat och systematiskt sätt. Ansvarsförhållanden och annat behöver klargöras för att var och en ska kunna se sin del i helheten.

Inom staden arbetas det med kontinuitetsplanering på alla nivåer för att kunna upprätthålla samhällsviktig verksamhet och kärnuppdrag, till exempel vid strömbortfall eller störningar i it och telefoni. Förvaltningen ser ett stort behov av att staden ensar arbetet med kontinuitetsplaneringen, till exempel genom att ta ett samlat grepp om respektive verksamhetsområde. Även arbetet med krisberedskap och civilt försvar behöver knytas ihop, bland annat genom övning, utbildning och att gemensamma planeringsunderlag tas fram. Förvaltningens arbete med kontinuitetsplanering pekar på att det finns många frågeställningar kopplade till ansvars- och uppgiftsfördelning inom viktiga försörjningsprocesser som behöver redas ut.

Pandemin har haft stor påverkan på människors beteenden och levnadsmönster, vilket i sin tur har avspeglats i brottsstatistiken. Färre turister, krogbesökare och evenemang har bidragit till att minska antalet rån, fickstöld och misshandel utomhus. Förekomsten av tiggeri och olovliga bosättningar och övernattningar har också minskat senaste åren. Förvaltningen gör tillsammans med polisen bedömningen att återgången till en restriktionsfri tillvaro även kommer att innebära en återgång vad gäller brottsligheten.

Stadsdelsnämnden har en central roll i stadens trygghetsskapande arbete. Arbetet innefattar såväl sociala förebyggande insatser som fysiska åtgärder i närmiljön. En nära samverkan med fackförvaltningar, lokalpolis, brandförsvaret, lokala näringslivet, fastighetsägare, föräldrar och föreningar skapar goda förutsättningar för trygghetsarbetet.

Nämndens trygghetsarbete tar sin utgångspunkt i den lokala samverkansöverenskommelsen med utbildningsförvaltningen och polisen. Den innehåller en lokal lägesbild som beskriver de aktuella problemen i området och orsakerna till dessa. Utifrån orsaksanalysen enas parterna om inriktning, fokusområden, mål och uppföljning för det lokala arbetet. Inför nästa lägesbild planeras ett tätare samarbete med fältassistenter, föräldravandrare, företagare och andra som kan bidra till att fördjupa analysen och uppmärksamma mönster som bättre fångar orsakerna till dessa.

Vägen till arbete och egen försörjning

Den återhämtning som pågår på arbetsmarknaden efter två års pandemi har bidragit till att antalet hushåll som söker ekonomiskt bistånd minskar. Samtidigt har en växande grupp människor kommit att stå allt längre ifrån den reguljära arbetsmarknaden. Det innebär en ökad risk för ett långvarigt beroende av ekonomiskt bistånd. Nämnden kommer därför fortsatt prioritera arbetet med att stödja målgruppen till egen försörjning eller studier. För detta behövs stärkt samverkan med arbetsmarknadsförvaltningen och arbetsförmedlingen. Befintliga arbetsmarknadsinsatser såsom OSA-anställningar och Stockholmsjobb är viktiga liksom utvecklingen av nya.

Näringslivsarbete utifrån stadens näringslivspolicy

I enlighet med stadens näringslivspolicy inriktas nämndens insatser på att stärka företagsperspektivet i trygghetsarbetet samt på attraktivare miljöer och bättre framkomlighet. Nämnden fortsätter att vidareutveckla samverkan med lokala näringslivet i trygghets- och hållbarhetsfrågor. Under 2022 fortsätter platssamverkan kring Östermalmstorg och Stureplan. Platssamverkan består av representanter från förvaltningen, trafikkontoret, Stureplansgruppen, Stureplansgallerian, Östermalmshallen, City i samverkan och polisen. Under senare tid har även en representant som ansvarar för ombyggnation av Sturekvarteren tillkommit. Fortsatt utveckling av samverkan kommer att ske i samband med renovering av Östermalmstorg. Även platssamverkan på Strandvägen, som inleddes under 2021, kommer att vidareutvecklas med berörda parter.

Kompetensförsörjning

Pandemin har påverkat hur människor arbetar och ser på arbetsplatser. En ny tid med nya kompetenskrav, ökad digitalisering, förändrade beteenden och vanor träder fram. Nya livsmönster påverkar platsbundenheten i samhället och därmed också arbetsmarknaden. Arbetsgivare har nu en tid framför sig för att anpassa sig till det nya normala.

Utöver pandemins effekter arbetsgivarfrågorna visar Sveriges Kommuner och Regioner, SKR:s, omvärldsspaning flera trender som kan komma att få stor betydelse. De lyfter bland annat upp vikten av kompetensutveckling utifrån det ökade behovet av livslångt lärande. Hållbarheten lyfts upp som en viktig konkurrensfördel. Rapporten visar även att tillitens betydelse uppmärksammas mer. En rapport från Kairos Futures generationsforskning visar att den nya generationen Z, som innefattar personer födda runt 1995 till 2010, värdesätter trygghet. De ställer också högre krav på arbetstid, sin chef och arbetsmiljö än tidigare generationer.

2022 är året för modernisering av arbetsrätten. Förändringarna i Allmänna bestämmelser, AB, förväntas bland annat påverka LAS-området, företrädesrätten och konverteringsregler, vilket kommer att påverka arbetet med arbetsgivarfrågor de närmaste åren.

Omställning till en god och nära vård i syfte att ge en samordnad vård som stärker hälsa och förebygger fysisk och psykisk ohälsa

Nämnden verkar för att stärka samverkan med Region Stockholm för att rusta för, kvalitets-säkra och följa upp omställningen till en God och nära vård och till lag om samverkan vid utskrivning från slutna hälso- och sjukvård, LUS. Initialt görs inom äldreomsorgen en kartlägg-

ning och analys enligt modell från SKR som underlag för fortsatt arbete och som även inkluderar behov av samverkan för att förebygga ofrivillig och skadlig ensamhet och psykisk ohälsa samt för suicidprevention.

Samverkan mellan socialtjänst, skola, förskola och hälso-och sjukvård fortgår och stärks med utgångspunkt i befintlig strukturell samverkan, BUS.

Effektiv lokalförsörjning, investeringsbehov och investeringsprioriteringar

Med utgångspunkt i stadens fastighets- och lokalpolicy fortsätter förvaltningen verka för att nämndens verksamheter ska bedrivas i ändamålsenliga, moderna och yt- och energieffektiva lokaler med hög grad av flexibilitet. För att möta behovet av lokaler, utan att överkapacitet uppstår, sker planeringen av nya verksamhetslokaler med hänsyn till befintligt lokalbestånd och aktuella befolkningsprognoser.

Anpassningar av lokaler sker löpande utifrån förändrade behov. Pandemin har påverkat medarbetarens närvaro på kontoret, vilket kan medföra att lokalytan behöver anpassas, men före dess behövs en mer omfattande analys. Framför allt förskolan behöver arbeta aktivt med att lokalbehovet ska mötas så att lokalytan nyttjas effektivt och att det inte uppstår överskott av lokalyta. Förvaltningen som helhet behöver bli bättre på att samnyttja lokaler mellan verksamhetsområden. Se vidare avsnitt 4, Lokalförsörjningsplan.

Vad gäller kommande investeringsbehov ska en ny planerad förskola på Lappkärrsberget utrustas under 2023.

Innovation, digitalisering och effektiva arbetssätt

Nämndens arbete tar sin utgångspunkt i stadens nya kvalitetsprogram som omfattar innovation, digitalisering och ständiga förbättringar. Särskilt fokus kommer att läggas på införlivandet av de sex gemensamma förhållningssätt som beskrivs i programmet: Stockholmarnas fokus, helhetssyn, hållbarhet, handlingsutrymme, lärande och öppenhet. Programmet innebär en tydlig inriktning på att utgå från invånarnas behov samt att skapa delaktighet och inflytande för östermalmsborna.

Förvaltningen deltar i flera pilotprojekt gällande modernisering av sociala system och ser fortsatt ett stort behov av att tillgängliggöra tjänster för invånare och samverkanspartners, som att digitalisera orosanmälan och ansökan om försörjningsstöd. Förvaltningen ser även ett behov av att staden gemensamt beskriver vilken it-kompetens som bör finnas på stadsdelsnivå för att kunna införa välfärdsteknik och digitala lösningar i verksamheten.

Arbetet med informationshantering och informationssäkerhet kommer att fokusera på att öka kompetens och medvetenhet om dessa frågor genom ett systematiskt arbete utifrån förvaltningens behov. Arbetet med informationsklassningar är fortsatt högt prioriterat. Då hemarbete blir allt vanligare är det prioriterat att kunna arbeta säkert på distans. Arbetet utifrån dataskyddsförordningen vidareutvecklas genom ett aktivt stöd till hela förvaltningen.

Förvaltningen ser ett stort behov av samordning av informationshantering mellan stadsdelsförvaltningarna, till exempel kring informationsklassningar, konsekvensbedömningar och per-

sonuppgiftsbiträdesavtal för stadsövergripande system. Förvaltningen ser även ett stort behov av att i staden samordna normerande informationsklassningar för stadsövergripande system, i syfte att skapa effektivitet och säkra kvaliteten på genomförda klassningar.

Vidare finns det en önskan att skapa gemensamma rutiner för incidenthantering, hantering av registerutdrag enligt dataskyddslagstiftningen och registerutdrag från socialregistret. Slutligen önskar förvaltningen ett fokus på gemensamma utbildningsinsatser inom informationshantering.

Miljö och klimat

Nämndens verksamheter arbetar med utgångspunkt i Stockholms stads miljöprogram samt Östermalms lokala miljö- och klimathandlingsplan. Förvaltningen fortsätter samarbeta med de övriga stadsdelsförvaltningarna bland annat i miljösamordnarnätverket. Arbetet med stadens miljöprogram föranleder även ett tätt samarbete med miljöförvaltningens Energicentrum och Kemikaliecentrum. Andra viktiga samarbetspartners är stadsledningskontoret, Stockholm Vatten och Avfall, de kommunala bostadsbolagen och fastighetskontoret.

Stadens klimathandlingsplan och miljöprogram upphör 2023 och förvaltningen ser framför sig ett arbete med att uppdatera den lokala planen utifrån kommande reviderat program. Förvaltningen önskar tydliga prioriteringar kopplade till stadens många handlingsplaner inom klimat och miljö eftersom det ibland uppstår intressekonflikter mellan olika mål. Att relevanta miljökrav tas med vid upphandlingar och att det finns en god uppföljning av ingångna avtal blir viktiga frågor framöver. För att uppnå stadens mål inom miljö och klimat kommer en god samverkan mellan staden, näringslivet, civilsamhället och kommuninvånarna att behövas.

Nämnden har sedan 2018 sökt klimatinvesteringsmedel och genomfört klimatinvesteringsprojekt för 19 mnkr. För 2022 söker nämnden klimatinvesteringsmedel ytterligare 2,3 mnkr och har även ansökt om att omdisponera tidigare beviljade klimatinvesteringsmedel för anläggande av skyfallsmagasin i Humlegården. Möjligheten för nämnden att erhålla extra budgetmedel för klimatinvesteringsprojekt är avgörande för att projekten ska kunna genomföras då de inte ryms inom ordinarie investeringsram.

Ett förändrat klimat kommer bland annat innebära en ökad och alltmer intensiv nederbörd. Detta medför ett större behov av utjämning och fördröjning av vattenflöden där vattnet tas om hand lokalt. Förvaltningen arbetar efter framtagna skyfallsstrategi och åtgärdsprogram för staden, och samråder med trafikkontorets skyfallsstrateg vid parkupprustningar. Högre krav på lokalt omhändertagande av dagvatten vid ombyggnationer och exploatering innebär att parkmark kan behövas tas i anspråk för rening och fördröjning. Detta ställer krav på samarbeten, nya avtal och diskussion kring fördelning av medel mellan fackförvaltningarna, stadsdelsförvaltningarna och ledningsägare.

Jämställdhet

Arbetet med jämställdhetsintegrering fortsätter i syfte att säkerställa att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. Genom könsuppdelad statistik, jämställdhetsanalyser där det är relevant och hänsyn även till andra faktorer ska arbetet leda till ökad jämställdhet i enlighet med Agenda 2030, de nationella jämställdhetsmålen och stadens

mål om likvärdigt stöd och service för kvinnor och män, flickor och pojkar. För att nå detta fortsätter arbetet med att motverka destruktiva maskulinitetsnormer bland barn och unga och förebyggande arbete mot våld i nära relationer.

Under de tre inriktningarna nedan beskrivs nämndens strategiska satsningar för de kommande tre åren.

1.1 En modern storstad med möjligheter och valfrihet för alla

- Stärka stödet till dem som står långt ifrån arbetsmarknaden, och uppbär ekonomiskt bistånd, genom samverkan med stadens Jobbtorg och arbetsförmedlingen.
- Fortsatt arbete med att prioritera ungdomar med funktionsnedsättning, och med sociala skäl, vid erbjudande om feriejobb.
- Fortsatt trygghets- och brottsförebyggande arbete utifrån lokal lägesbild och samverkansöverenskommelsen med polisen och utbildningsförvaltningen.
- Fortsatt identifiering av platser, parker och grönområden som upplevs som otrygga och utifrån trygghetsvandringar vidta åtgärder för att motverka otryggheten. Genomförs i samverkan med berörda förvaltningar och bolag men även med externa parter.
- Fortsatt arbete med platssamverkan och platsaktivering för att stärka tryggheten kring specifika platser, tillsammans med polisen, trafikkontoret, näringsidkare, civilsamhälle och andra för platsen relevanta aktörer.
- Fortsatt arbete mot våldsbejakande extremism med utgångspunkt i lokal handlingsplan.
- Intensifiera och strukturera arbetet för att motverka hot och våld riktat mot anställda samt otillåten påverkan riktad mot myndighetsutövare och förtroendevalda
- Förstärka arbetet med civilt försvar och beredskapsplanering genom fortsatta kompetensutvecklingsinsatser och uppdaterade kontinuitetsplaner.
- Etablering av trygghetspunkter i stadsdelsområdet.
- Analys av statistik och utveckling av prognosverktyg för att åstadkomma balans mellan utbud och efterfrågan av förskoleplatser.
- Utvecklingsarbete kring indikatorer och matriser för uppföljning av undervisningens kvalitet i förskolorna.
- Utredning av stadsdelsnämndens kostnad och organisatoriska behov utifrån lagrådsremissen Förskola för fler barn.
- Förberedelser inför införandet av nytt systemstöd för stadens pedagogiska verksamheter.
- Vidareutvecklad samverkan för barn och ungas välmående och skydd med syftet att erbjuda tidiga och förebyggande insatser.
- Fortsatt samverkan för att stötta barn med problematisk skolfrånvaro och erbjuda insatser som stabiliserar skolgången, bland annat genom skolsociala team.
- Se över gällande samverkansöverenskommelser med andra stadsdelar inom socialtjänstens område i syfte att bidra till effektiva arbetssätt.
- Fortsatt arbete med utveckling av fritidsverksamheten för att möta ungas behov och förväntningar. Ungdomarna ska ges förutsättningar att påverka utbudet och vara med

och utforma aktiviteterna. Verksamheten ska erbjuda ett brett urval av aktiviteter, digitala och fysiska, som lockar fler unga och kopplingen till föreningslivet ska stärkas.

- Fortsatt arbete med Äldrevänlig stad och framtidens äldreomsorg som sedan 2021 genomförs som ett treårigt förvaltningsövergripande projekt.
- Kompetensutveckla medarbetare, utveckla arbetssätt och samarbetsformer för att möta brukarnas behov inom äldreomsorgen.
- Vidareutveckla uppsökande verksamhet och utbudet av hälsofrämjande aktiviteter för att minska den ofrivilliga ensamheten och förebygga ohälsa bland äldre.
- Vidareutveckla samarbetet med lärosäten och gymnasieskolor kring verksamhetsförlagd utbildning, VFU, och arbetsplatsförlagt lärande, APL.
- Förbättrad tillgänglighet vid planering av nya parker och vid genomförandet av åtgärder i den befintliga miljön.
- Fortsatt arbete utifrån ett barn- och jämställdhetsperspektiv i stadsutvecklingen och vid parkupprustningar.
- Fortsatt arbete med att utveckla parker och grönområden som rymmer en mångfald av upplevelser och aktiviteter som attraherar olika målgrupper.
- Fortsatt arbete med att förbättra skötsel och förnya parkerna så att de blir långsiktigt hållbara.
- Fortsatt samverkan med andra förvaltningar i strategiska park- och stadsmiljöfrågor, exempelvis med trafikkontoret kring gatugröna ytor.
- Tillskapande av nya parkytor, genom att exempelvis omvandla hårdgjorda ytor till gröna platser eller genom att tillgängliggöra ytor genom samverkan med andra förvaltningar och aktörer i staden.
- Värna, belysa och bevara parkernas kulturmiljövärden.

1.2 En hållbart växande och dynamisk storstad med hög tillväxt

- Fortsatt samverkan med Stockholm Business Region AB för att förbättra det lokala näringslivets förutsättningar och vidareutveckla formerna för näringslivsdialog.
- Fortsatt och vidareutvecklad platssamverkan runt Stureplan och Östermalmstorg samt Strandvägen.
- Fortsatt samarbete med övriga stadsdelsnämnder som ingår i det gemensamma miljösamordnarnätverket.
- Fortsatta satsningar för att minska energiförbrukningen.
- Fortsatt synliggöra och förstärka ekosystemtjänster samt biologisk mångfald i parker och grönområden
- Fortsatta klimatanpassningar i parkerna för att de ska kunna ta hand om ökad nederbörd samt öka motståndskraften för ett torrare klimat.

1.3 En ekonomiskt hållbar och innovativ storstad för framtiden

- Möjliggöra kompetensutveckling och karriärväxling.
- Uppmuntra ungdomarnas intresse för välfärdsarbeten genom bland annat feriejobb och traineeprogram.

- Stärka arbetet med hållbarhetsfrågor genom ett mer sammanhållet arbetssätt.
- Kompetensutveckling för befintliga chefer genom insatser som stärker färdigheter kopplade till att leda i förändring och utveckling samt fortsatt arbete med att implementera stadens chefsprofil.
- Säkra chefsförsörjningen genom att identifiera morgondagens ledare. Delta i stadens satsningar på framtida ledare dit de identifierade talangerna uppmuntras att söka.
- Fortsatta insatser inom det systematiska arbetsmiljöarbetet inklusive den organisatoriska och sociala arbetsmiljön, förebyggande arbetet med hot och våld och otillåten påverkan.
- Satsning på att stärka medarbetarskapet.
- Stärka arbetet med kompetensbaserad rekrytering för att minimera risken för felrekryteringar.
- Fortsatt arbete med att utveckla digitala introduktionsprogram.
- Fortsatt arbete med att erbjuda språkstöd på arbetsplatsen inom äldreomsorg och förskola.
- Implementera stadens kvalitetsprogram med fokus på de sex grundläggande förhållningssätt som är gemensamma för staden som organisation.
- Framtagning av en långsiktig plan för prioriteringar och arbetssätt kopplade till digitalisering och det fortsatta införandet och användandet av välfärdsteknik.
- Vidareutveckling av Digicenter för seniorer, i syfte att bryta det digitala utanförskapet hos äldre och för att öka takten på implementering av välfärdsteknik i verksamheterna.
- Vidareutveckling av befintlig digital fixartjänst till att omfatta en bredare målgrupp som inkluderar personer med funktionsnedsättning.
- I projektform undersöka om och hur ett digitalt kommunikationssystem kan skapa ökad trygghet, självständighet och delaktighet hos personer med hemtjänstinsatser.
- Samverkan med mastersstudenter från Openlab kring utmaning som handlar om att bryta utanförskap och ensamhet för äldre, som knyter an till handlingsplanen för en äldrevänlig stad.

2 Nämndens verksamhetsområde

Kärnverksamheternas redogörelse, analys och prioriteringar presenteras i avsnitt 2.1–2.8.

Analyserna vilar till stora delar på befolkningsprognosen som beskrivs närmare nedan. Prioriteringar och verksamheternas förutsättningar och utmaningar kan i vissa delar komma att ändras beroende på mottagandet av flyktingar från Ukraina och hur situationen utvecklar sig under planperioden.

Befolkningsprognos

Den 31 dec 2020 bodde det 79 079 personer på Östermalm. Nedan redovisas Swecos senaste befolkningsprognos Statistik om Stockholm, befolkningsprognos 2021. Befolkningsprognosen är en viktig planeringsförutsättning för nämnden. Under perioden beräknas invånarantalet inom Östermalms stadsdelsområde öka med 650 personer, cirka 0,8 procent. Föregående pro-

gnosen förutsåg en än större befolkningsökning. Förvaltningen antar att förändringarna mellan de olika prognoserna främst beror på försenade planer och senarelagd inflyttning i Norra Djurgårdsstaden. Prognoser som svänger snabbt ställer höga krav på att vara flexibel men även på tätt och välfungerande samarbete med andra nämnder och bolag.

Ålder/År	2022	2023	2024	2025	Förändring 22-25	2030
0år	949	933	901	888	-6,4%	980
1-5år	3772	3736	3651	3617	-4,1%	3900
6-18år	8133	8162	8072	8214	1,0%	8543
19-64år	51115	51547	51114	51432	0,6%	55260
65-79år	11911	11742	11580	11441	-3,9%	11936
över 80år	4540	4860	5182	5478	20,7%	6605
Summa	80420	80980	80504	81070	0,8%	87224

Genomgångsbostäder i Ekhagen

I Ekhagen, på fastigheten Humanisten, planerar Stockholms stad att bygga tillfälliga lägenheter för nyanlända. Stockholms hem har lämnat in en ansökan om tillfälligt bygglov för modulhus innehållande ett 30-tal lägenheter. Ansökan ska behandlas av stadsbyggnadsnämnden under våren. Under förutsättning att bygglov beviljas planeras byggstart hösten 2022 och husen ska vara inflyttningsklara våren 2023.

Stadsledningskontoret och förvaltningen arbetar tillsammans med förberedelser, dels för ett informationsmöte för boende i området under våren, dels för mottagandet tillsammans med övriga aktörer inom staden. I mottagandet kompletterar förvaltningen insatserna från övriga aktörer med samhällsvägledning för att stötta de nyanlända mot egen försörjning och eget stadigvarande boende. I det ingår även samarbete med civilsamhället och föreningar som vill bidra i integrationsarbetet.

2.1 Förskoleverksamhet

2.1.1 Omvärldsfaktorer, demografiska förutsättningar och förändrad efterfrågan/behov

Swecos befolkningsprognos avseende barn i förskoleåldern, 1-5 år, visar ett lägre antal barn totalt inom stadsdelen under de kommande åren. Därmed är följsamheten utifrån barnunderlag och efterfrågan mycket viktig för att säkerställa en rätt dimensionerad förskoleorganisation. I Barn- och elevregistret, BER, finns flera relevanta och användbara statistikfunktioner för förskolorna. Flera av funktionerna kan idag inte användas fullt ut. Förvaltningen ser behov av att förskolans förbättringsförslag inventeras och samordnas så att statistikfunktioner kan användas av stadsdelarna för säkrare dimensionering av förskoleorganisationerna.

Det utökade undervisningsuppdrag som förskollärarna fick i samband med den senaste revideringen av läroplanen har inte mötts upp av en garanterad undervisningstid på motsvarande sätt som i övriga skolformer. Utöver detta är uppföljnings- och utvärderingskraven på förskollärarnas undervisning höga, samtidigt som förskolan saknar nationellt stödmaterial för hur undervisningen lämpligast följs upp. Det innebär att bedömningen av undervisningens kvalitet inte blir likvärdig, vare sig inom staden eller i riket.

Barnskötarna utgör majoriteten av den pedagogiska personalen i förskolan och det är därför av största vikt att de har en adekvat och likvärdig utbildning för att kunna anställas som just barnskötare. Stadens förskolor behöver också kunna anställa andra yrkesgrupper än förskollärare och barnskötare. Att anställa assistenter (jämför Göteborgs Stad) för bland annat disk, tvätt och städ skulle bidra till att frigöra tid för förskollärarnas och barnskötarnas pedagogiska uppdrag.

Staden har nyligen beslutat om ny upphandling av stora delar av Skolplattformen (systemstöd för stadens pedagogiska verksamheter). Den genomförda förstudien skapar förhoppningar om en digital plattform som är bättre lämpad för förskolans behov än dagens version. Samtidigt kvarstår användarproblematiken med den nuvarande plattformen för såväl medarbetare som vårdnadshavare. Under större delen av planperioden kommer därför användningen av gamla Skolplattformen fortsatt innebära en utmaning. Införandet av det nya systemstödet kommer i sin tur att innebära en omfattande implementeringsprocess bland förskolornas medarbetare och vårdnadshavare.

I lagrådsremissen Förskola för fler barn föreslås att kommunerna ska vara skyldig att genom uppsökande verksamhet ta kontakt med vårdnadshavare till barn som inte har en plats i förskolan och informera om förskolans syfte samt barnets rätt till förskola. Det föreslås även bli obligatoriskt för kommunen att erbjuda förskola till barn som bott i Sverige kort tid eller som har vårdnadshavare som bott i Sverige kort tid. Dessa barn ska, från tre års ålder, tillhandahållas en reserverad förskoleplats även utan att vårdnadshavarna anmält önskemål om det. Förslagen föreslås träda i kraft den 1 juli 2022, men tillämpas första gången inför höstterminen 2023. Omfattningen av kostnaderna samt organiseringen för denna förändring på stadsdelsnivå behöver utredas.

2.1.2 Utveckling och prioriteringar

Utifrån ovan omvärldsanalys bedöms nedan stadsdelsövergripande utveckling och prioriteringar som särskilt viktiga under de kommande tre åren.

Effektiv lokalanvändning

Arbetet med statistik och utveckling av prognosverktyg för att åstadkomma balans mellan utbud och efterfrågan av förskoleplatser fortsätter. Under planperioden kommer förskoleområdena med hjälp av närvarouppföljningen i Skolplattformen att följa barnens faktiska närvarotid, det faktiska antalet barn i grupperna och antalet barn per medarbetare olika tider under dagen. I den mån det är möjligt kommer även statistik från Barn- och elevregistret att användas.

Bedömning av undervisningens kvalitet

För att ge stöd och utöka likvärdigheten i dokumentationen och uppföljningen av undervisningen i stadsdelens förskolor kommer ett utvecklingsarbete kring kvalitetsindikatorer och matriser att genomföras. I ett första steg står undervisning i språk i fokus.

Uppsökande verksamhet

I lagrådsremissen Förskola för fler barn finns en kostnadsberäkning som kommer att användas för att utreda stadsdelsnämndens behov gällande kartläggning, förberedelser, hembesök och uppföljning. Utöver kostnader för uppsökande verksamhet behöver stadsdelens prognoser för förskoleplatser ses över. År 2021 fanns det på Östermalm 147 barn i åldrarna tre till fem år som inte var inskrivna i förskolan. Anledningarna till detta är okända. En uppsökande första insats kommer därför att tillföra viktig information om det faktiska platsbehovet.

Nytt systemstöd för förskolan

Deltagande i upphandlingen av nytt systemstöd för stadens pedagogiska verksamheter prioriteras under planperioden. Användningen av Skolplattformen under övergångsperioden kommer att anpassas för att i möjligaste mån undvika merarbete och underlätta skiftet. Förberedelserna inför implementeringen av det nya systemstödet kommer liksom själva implementeringen att ta mycket tid och resurser i anspråk.

2.2 Verksamhet för barn, kultur och fritid

2.2.1 Omvärldsfaktorer, demografiska förutsättningar och förändrad efterfrågan/behov

Fritidsverksamheten utgör en viktig del i nämndens förebyggande arbete genom att erbjuda meningsfulla fritidsaktiviteter som möter ungas behov och förväntningar. Under pandemin behövde verksamheten vid ungdomsgården Humlanhuset tidvis anpassas och gjordes istället tillgänglig genom digitala aktiviteter och ökad närvaro i sociala medier. Detta bidrog till att nya besökare hittade till Humlanhuset. I den genomlysning som gjordes 2021 framgår att nämndens fritidsverksamhet lockar många besökare men att det finns god potential att nå fler.

2.2.2 Utveckling och prioriteringar

Hösten 2021 antog en enig stadsdelsnämnd en ny inriktning för nämndens fritidsverksamhet. Inriktningen innebär i korthet att verksamheten ska möta de ungas behov och förväntningar samt att unga ska ges förutsättningar att påverka utbudet och vara med och utforma aktiviteterna. Vidare ska kopplingen till föreningslivet stärkas och unga ska erbjudas digitala och fysiska aktiviteter även utanför ungdomsgården Humlanhuset.

Verksamheten ska fortsatt erbjuda ett brett utbud av aktiviteter som bidrar till att fler tjejer, unga med funktionsnedsättning och unga hbtqia+-personer väljer att delta. De samarbeten

som finns med Kungsholmen och Norrmalm som möjliggör ett målgruppsanpassat och varierat utbud, ska fortgå. Det framtida utvecklingsarbetet för fritidsverksamheten kommer att ta avstamp i stadens fritidsgårdsstrategi som väntas antas 2022.

2.3 Äldreomsorg

2.3.1 Omvärldsfaktorer, demografiska förutsättningar och förändrad efterfrågan/behov

Östermalm är det stadsdelsområde som har högst andel invånare över 65 år, 20 procent jämfört med 16 procent för staden som helhet enligt Äldreomsorgens årsrapport 2020, ALD 2021/31. Sweco beräknar att antalet invånare över 80 år kommer att fortsätta öka i stadsdelen i högre takt än befolkningsökningen totalt. Eftersom behovet av äldreomsorg ökar med stigande ålder medför den demografiska utvecklingen också att antalet äldreomsorgstagare prognostiseras öka under planperioden. Under pandemin har efterfrågan varit lägre än prognostiserat då fler avsagt sig insatser i hemtjänsten och avböjt erbjudande om plats på vård- och omsorgsboende, VOB. I takt med att vaccinationsgraden ökat har efterfrågan ökat och beläggingsgraden på VOB och antalet hemtjänstkunder motsvarar nu i stort sett läget innan pandemin.

Vård- och omsorgsboende – framtida brist på platser i innerstaden

Antalet unika personer med insatsen VOB var 2021 i snitt 578 personer, vilket motsvarar cirka 13 procent av åldersgruppen över 80 år. Det finns idag mycket få lägenheter lediga på VOB i stadsdelen. Det finns däremot lediga platser i andra delar av staden, och då framförallt i ytterstaden. I stadens övergripande boendeplan för äldre 2022 beräknas underskottet av platser på VOB i innerstaden år 2040, inkluderat planerad nybyggnation, vara drygt 430 platser. Nämnden bidrar till stadens övergripande boendeplan för äldre genom att tillsammans med Kungsholmens, Norrmalms och Södermalms stadsdelsnämnder årligen ta fram en regional plan. I årets regionala plan bedömer stadsdelarna att planerad nybyggnation av VOB i innerstaden dels är osäker, dels helt otillräcklig utifrån den prognostiserade demografiska utvecklingen. Vidare behöver staden ta ett samlat grepp kring hur nybyggnationsprojekt ska kunna genomföras i innerstadens täta stadsmiljöer med begränsade tomter, både till antal och storlek. Om tillgången till tomter för nybyggnation är begränsad måste andra möjligheter ses över, till exempel ombyggnationer av befintliga fastigheter.

Stimulansmedel för långsiktiga kvalitetsförbättringar i verksamheten

Under planperioden kommer flera statliga bidrag att fördelas, bland annat för ökad digitalisering inom äldreomsorgen, omställning till en God och nära vård, äldreomsorgslyftet och att minska andelen timanställningar i äldreomsorgen. Medlen kommer att ha påverkan på riktningen inom äldreomsorgen, men det faktum att de idag ofta avser ett kalenderår och fördelas långt in på innevarande år, gör det svårt att använda dem till långsiktiga kvalitetsförbättringar i verksamheterna.

Utredning om äldreomsorgslag

Regeringens utredning kring en äldreomsorgslag ska redovisa sitt uppdrag senast den 30 juni 2022. Utredningen ska föreslå en äldreomsorgslag som kompletterar socialtjänstlagen (2001:453) med särskilda bestämmelser om vård och omsorg om äldre och som bland annat innehåller bestämmelser om en nationell omsorgsplan. Målsättningen är att åstadkomma långsiktiga förutsättningar för äldreomsorgen och att tydliggöra uppdrag och innehåll samt säkerställa tillgången till god hälso- och sjukvård och medicinsk kompetens inom äldreomsorgen. Utredningens resultat kan komma att påverka äldreomsorgens arbetssätt, från myndighetsutövning till utförande, hälso- och sjukvårdskonsekvenser och samverkan samt även inom kompetensförsörjning.

Höjda formella utbildningskrav för undersköterskor och vårdbiträden

Under de närmsta åren kommer de formella utbildningskraven på både undersköterskor och vårdbiträden att öka. Detta kommer enligt förvaltningen ställa höga krav på utbildningsinsatser för medarbetare. Förvaltningen ser även utmaningar i att i dagsläget och framöver kunna rekrytera medarbetare med rätt utbildningsnivå.

2.3.2 Utveckling och prioriteringar

Äldrevänlig stad och framtidens äldreomsorg

I det treåriga förvaltningsövergripande projektet integreras direktivet om att bidra till en äldrevänlig stad, stadens vision om Möjligheternas Stockholm utifrån de globala målen i Agenda 2030 samt budgetuppdrag kring digitalisering och välfärdsteknik i syfte att utveckla äldreomsorgen. Arbetet fokuserar på:

- **Delaktighet och inflytande** – säkerställa att utvecklingsarbetet utgår från äldres behov och önskemål och att det finns olika kanaler för dialog med målgruppen. Ett viktigt forum är stadsdelsnämndens pensionärsråd och fler kanaler behöver utvecklas för att nå ut brett till stadsdelens seniorer. Nämnden ser att delaktighet och inflytande är nära kopplat till att stärka äldres digitala kompetens.
- **Digitalisering och välfärdsteknik** – med målet att öka enskildas självständighet, delaktighet, inflytande livskvalitet, självbestämmande och integritet, och för att kunna möta framtida behov av äldreomsorg inom ramen för givna resurser. Framförallt sker arbetet genom:
  - samarbete med Verklighetslabbet Enskede-Årsta-Vantör kring digitala lösningar som gynnar äldre och som ligger i linje med äldreomsorgens uppdrag och mål.

- att erbjuda seniorer information, kunskap och praktisk hjälp med digital teknik via stadsdelens kompetenscenter för digitalisering inom äldreomsorgen, Digi-Center, och den digital fixartjänsten.
- **Förebyggande arbete** –ofrivillig ensamhet och psykisk ohälsa är sedan tidigare prioriterat och pandemin har satt ytterligare fokus på frågan. Vidareutveckla samarbetet med andra förvaltningar, Region Stockholm och civilsamhället för hitta nya arbetssätt och samarbeten för att nå och stödja äldre med psykisk ohälsa.

Medarbetar- och kompetensförsörjning

Verksamhetsförlagd utbildning, VFU, och arbetsplatsförlagt lärande, APL, är strategiskt viktiga områden för att på sikt kunna rekrytera handläggare, omvårdnadspersonal och legitimerad personal. Förvaltningen har sedan tidigare samverkan gällande VFU med universitet och lärosäten och den samverkan kommer att intensifieras genom att stadsdelen från och med 2022 är en akademisk nod och har en akademisk klinisk adjunkt, AKA. Inom ramen för den akademiska noden kommer även samarbetet med gymnasieskolor för att ta emot elever för APL att vidareutvecklas. Tillsammans med andra förvaltningar i innerstaden, äldreförvaltningen och Äldrecentrum sker samverkan med högskolor och universitet.

Prioriterade områden för kompetensutveckling är bland annat demens, missbruk, psykisk ohälsa, palliativ omvårdnad, nutrition och hbtq+ samt att utveckla språkstödjande insatser på arbetsplatsen. En viktig del av det systematiska kvalitetsarbetet är att ta del av forskningsresultat och samverka med akademi, näringsliv och andra aktörer. Förvaltningen har under våren 2022 ett samarbete med Open Lab kring utmaning om att förebygga ofrivillig ensamhet.

Kommunal hälso- och sjukvård och samverkan med Region Stockholm

Arbetet för att vidareutveckla patientsäkerhetsarbetet sker i enlighet med den nationella handlingsplanen. Behovet av hälso- och sjukvårdsinsatser på vård- och omsorgsboenden är fortsatt stort och de boende har i allt högre grad omfattande vårdbehov och behov av kvalificerade hälso- och sjukvårdsinsatser. Legitimerad personal behöver därför kontinuerlig kompetensutveckling och även ges möjlighet att träna på att utföra avancerade hälso- och sjukvårdsinsatser, till exempel via ett kliniskt träningscentrum. En väl fungerande samverkan och korrekt informationsöverföring säkrar insatserna till den enskilde och är också en förutsättning för tvärprofessionellt teamarbete inom vård- och omsorgsboende. Förvaltningen ser därför behov av ett gemensamt journalsystem för dokumentation enligt både socialtjänstlagen och hälso- och sjukvårdslagen. För att säkerställa en sammanhållen vård- och omsorg för äldre behöver samverkan med Region Stockholm och framförallt med primärvården stärkas. Förvaltningen bedömer att arbetssättet Tryggt mottagande i hemmet behöver utvärderas och vidareutvecklas för att hitta en optimal organisation.

Digitalisering och välfärdsteknik

Användande av digitala verktyg och lösningar är en viktig del i att framtidssäkra vård och omsorg. Arbete ska utgå från stockholmarnas perspektiv och skapa nytta. För att underlätta arbetet ser förvaltningen behov av att staden har samlade strategier, grundläggande infrastruktur med processer för att identifiera behov och lösningar samt underlätta implementering av digi-

tala verktyg och lösningar. När det gäller juridiska och informationssäkerhetsmässiga aspekter kopplat till digitaliseringsarbetet måste idag varje stadsdel själv göra informationsklassning för varje system, till exempel digital signering av läkemedel på vård- och omsorgsboenden, som ska införas eller prövas trots att tjänsten avropas från samma avtal. Förvaltningen efterfrågar någon form av samordning eller förenkling, även om varje nämnd äger den information som den hanterar. Förvaltningen ser även behov av stadsgemensamt nätverk för utveckling och digitalisering. Med rätt kompetens kan ett sådant nätverk främja samverkan, bidra till lärande och inspiration samt en effektiv resursanvändning både personellt och ekonomiskt.

Jämställdhet

Alla har rätt till ett gott bemötande och ett likvärdigt stöd från äldreomsorgen. I analys och utvecklingsarbete används könsuppdelad statistik när sådan finns för att få syn på och försöka förstå skillnader mellan män och kvinnors upplevelse av verksamheten. Generellt har undersökningar inom äldreomsorgen betydligt fler svar från kvinnor än män vilket kan försvåra analys och värdering av resultat, skillnader och orsaker. Förvaltningen ser en jämställdhetsutmaning i att erbjuda aktiviteter på seniorträff och aktivitetscentrum som även kan locka män i högre utsträckning.

2.4 Stöd och service till personer med funktionsnedsättning

2.4.1 Omvärldsfaktorer, demografiska förutsättningar och förändrad efterfrågan/behov

Under pandemin noterades en tillfällig minskning av ansökningar avseende daglig verksamhet, boendestöd och hemtjänst. Samtidigt ökade antalet ansökningar om kontaktperson, möjligen som en följd av ökad social isolering och att aktiviteter inom daglig verksamhet och på boenden tillfälligt var begränsade. Efterfrågan på bostäder med särskild service är, och förväntas fortsatt, vara högre än tillgången.

I betänkandet Översyn av insatser enligt LSS och assistansersättningen föreslås tre nya LSS-insatser; personlig service och boendestöd, personligt stöd till barn och förebyggande pedagogiskt stöd. I utredningen föreslås också att staten ska ta över hela ansvaret för insatsen personlig assistans. Träder förslaget i kraft innebär det att staden behöver se över såväl arbetssätt som styrdokument. Stadens ambition att säkerställa likställighet vid bedömning av beslut om insats bör fortsatt gälla.

2.4.2 Utveckling och prioriteringar

Delaktighet och tillgänglighet

Nämndens arbete utgår från stadens program för tillgänglighet och delaktighet för personer med funktionsnedsättning. Den enskildes möjlighet till delaktighet, inflytande och medverkan är central. Brukarundersökningar utgör underlag för verksamhetsutveckling. Brukarnas perspektiv och synpunkter inhämtas också från boenderåd på gruppboendena och nämndens råd för funktionshinderfrågor.

Barn som ansöker om insats ska ges förutsättningar att vara delaktig i sin utredning och vid

behov erbjudas anpassat stöd. När barn är anhöriga till en vuxen som ansöker om insats ska barnperspektivet beaktas.

I takt med att samhället digitaliseras ökar risken för ett digitalt utanförskap. Genom att utveckla nämndens digitala fixartjänst, så att den även omfattar personer med funktionsnedsättning, bidrar nämnden till att förbättra förutsättningarna för delaktighet och tillgänglighet. Stärkt digital kompetens bland medarbetare är också en viktig del i det arbetet.

Rätten till arbete och försörjning främjas bland annat genom att underlätta för individens övergång till arbete på den ordinarie arbetsmarknaden inom daglig verksamhet. För att bredda utbudet av utförare ska möjligheten att starta daglig verksamhet enligt LSS med arbetslivsriktning i egen regi undersökas.

Samverkan för stöd till individen och effektivare handläggning

I samverkan med Kungsholmen erbjuds insatsen personlig assistans i egen regi. Verksamhetens omfattning är begränsad med få uppdrag och en mindre grupp anställda assistenter. Förvaltningen ser behov av en breddad samverkan med ett större underlag för att bedriva en verksamhet i egen regi med god kvalitet. En verksamhet med många uppdrag, och därmed större personalgrupp, har bättre förutsättningar att vara flexibel, verkställa beslut snabbare och omfördela resurser vid t.ex. sjukfrånvaro och semestrar. Med en större personalgrupp ökar också möjligheten att tillgodose den enskildes behov av särskild kompetens avseende assistansens utformning. Möjligheten till samarbete med intresserade stadsdelar bör fortsatt undersökas. Antalet ansökningar om förhandsbesked ökar. Ett förhandsbesked innebär att den enskilde, inför en flytt, har rätt att få besked av kommunen om hen har rätt till en LSS-insats. För att undvika parallella utredningar stäms varje ansökan av med övriga stadsdelar. Med ett stadsövergripande ansvar att ta emot, och fördela, ansökningarna skulle handläggningen kunna effektiviseras. Det skulle bidra till kortare väntetider för den sökande och en jämnare fördelning av utredningar mellan stadsdelarna.

Tillgång till ett varierat utbud av boende

Att tillhandahålla ett varierat utbud av bostäder med särskild service för personer med funktionsnedsättning är en fortsatt viktig fråga. Ansvaret för att beställa nya grupp- och servicebostäder enligt LSS åligger socialnämnden. Stadsdelsnämnden bidrar genom att i årliga boendeplaner kartlägga behovet och utbudet av bostäder för målgruppen. Behovet av bostäder överstiger befintlig tillgång och planerade projekt. I boendeplan 2022-2032 spår regionen ett något minskat behov av grupp- och servicebostäder med normal tillgänglighetsanpassning samtidigt som det totala behovet av lägenheter inom friliggande grupp- och servicebostäder ökat. Då det finns ett förväntat kvarboende i grupp- och servicebostäder för personer som fyllt 65 år finns fortsatt behov av bostäder med särskild service för en åldrande målgrupp.

Behovet av, och underlaget för, ett boende med integrerad daglig verksamhet bör undersökas. Detta i syfte att kunna erbjuda ett boende till en målgrupp där resor till och från en daglig verksamhet innebär en svårighet och där en stabil personalgrupp är viktig.

2.5 Individ- och familjeomsorg inkl. socialpsykiatri

2.5.1 Omvärldsfaktorer, demografiska förutsättningar och förändrad efterfrågan/behov

De förändringar i socialtjänstlagen som föreslås i betänkandet En hållbar socialtjänst kommer, om de genomförs, att få stor påverkan på socialtjänstens arbete. Huvuddragen i förslagen syftar till att utveckla en tillgänglig socialtjänst med utgångspunkt i ett förebyggande perspektiv. Det ska till exempel bli lättare för kommunen att erbjuda stöd utan behovsprövning. Att ställa om från en specialiserad socialtjänst till ett ökat fokus på förebyggande och tidigt stöd innebär delvis förändrade arbets sätt. Att säkerställa likställighet inom staden är en viktig del i omställningsarbetet.

I förslag till ny socialtjänstlag förtydligas barnets rättigheter. Ett starkt barnrättsperspektiv genomsyrar också flera av de förändringar som nyligen gjorts, eller som föreslås genomföras, i regelverk som styr socialtjänstens arbete. Det gäller bland annat nya bestämmelser i föräldrabalken och lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU. Förändringarna bidrar till att stärka socialtjänstens arbete att tillgodose barns rättigheter. Nämndens arbete med att utveckla och stärka barnperspektivet, barnrättsperspektivet och barnets perspektiv med utgångspunkt i barnkonventionen behöver fortsatt stärkas. Barns rätt till inflytande, delaktighet och att få uttrycka sina åsikter i frågor som rör dem ska tillgodoses. För att säkerställa tillämpning av gällande, och kommande, lagstiftning krävs såväl kompetensutveckling som utveckling av nya arbets sätt.

Barn och unga

De senaste åren har nämnden tagit emot cirka 1 100 orosanmälningar årligen. Anmälningarna, som vanligen kommer från polis, skola och förskola samt hälso- och sjukvården, är viktiga för att tidigt uppmärksamma barn som far illa. Enligt den senaste socialtjänstrapporten angavs i en tredjedel av de anmälningar som avsåg bristande omsorg, en oro för att barnet var utsatt för fysiskt eller psykiskt våld. Av de anmälningar som rörde tecken på egna svårigheter hos barnet var de främsta orsakerna till oro; skolsociala problem, psykisk ohälsa eller alkohol- eller narkotikamissbruk.

Fler föräldrar efterfrågar råd- och stödsamtal utan föregående utredning. Även efterfrågan på föräldrastöd genom gruppverksamheterna Komet och Alla barn i centrum, ABC ökar. Föräldrastöd är en viktig del i socialtjänstens förebyggande uppdrag och arbetet med att möta efterfrågan behöver fortgå. Genom arbetet i familjecentralen ökar nämndens förutsättningar att nå många föräldrar med barn 0-5 år och erbjuda kompletterande stödformer till dem som behöver.

Genom Odenplans ungdomsmottagning arbetar nämnden för att stärka ungas identitets- och personlighetsutveckling, främja god psykosocial hälsa och tidigt upptäcka psykisk ohälsa och sociala problem. Utöver enskilda stödsamtal erbjuds gruppverksamhet utifrån Acceptance and Commitment Treatment, ACT. Mottagningens satsning på ökad kompetens inom suicidprevention är ett sätt att stärka arbetet med att möta ungas behov av stöd.

Nämnden arbetar i enlighet med stadens strategi för att minska risken för att barn, unga och unga vuxna ska dras in i kriminalitet samt stadens program för alkohol-, narkotika-, dopnings-

och tobakspolitiken, ANDT. Nämndens handlingsplaner för respektive område beskriver arbetet med utgångspunkt i stadsdelens lokala förutsättningar. Arbetet sker i samverkan mellan socialtjänst, skola, polis samt fält- och fritidsverksamheten.

Vuxna missbruk

Antalet anmälningar gällande missbruk har ökat det senaste året. Hos personer med missbruk eller beroende är psykiatrisk samsjuklighet vanligt. Att erbjuda adekvat stöd är fortsatt en utmaning. Ofta krävs samtidiga insatser från hälso- och sjukvården då socialtjänsten insatser en- samt inte är tillräckliga. Genom en lokal överenskommelse mellan stadsdelarna Kungsholmen, Norrmalm och Östermalm, samt verksamheter inom psykiatri och beroendevård, finns en struktur för samverkan. En central fråga i samverkan är samsyn avseende individens stödbehov.

Förslagen i samsjuklighetsutredningen skulle, om de genomförs, innebära stora förändringar för socialtjänstens arbete. Utredningen föreslår bland annat att hälso- och sjukvården ska ansvara för all behandling av skadligt bruk och beroende, ett ansvar som idag delas med socialtjänsten. Socialtjänstens ansvar skulle bland annat omfatta uppsökande verksamhet, förebyggande arbete, sociala stödinsatser och stöd till anhöriga. Vidare föreslås att kommuner och regioner gemensamt ska bedriva en samordnad vård- och stödverksamhet, för en avgränsad målgrupp, där olika professioner från båda huvudmännen jobbar tillsammans. Utredningen pågår och senast den 31 januari 2023 ska också förslag på en gemensam lagstiftning avseende Lagen om vård av missbrukare i vissa fall, LVM, eller Lagen om psykiatrisk tvångsvård, LPT, lämnas.

För kvinnor med missbruksproblematik råder brist på boende av lågtröskelkaraktär som ett alternativ till drogfria boenden och behandlingshem.

Socialpsykiatri

En delvis ny målgrupp på stödboende för personer med psykisk funktionsnedsättning är personer som har en pågående missbruksproblematik. Målgruppens behov av stöd kan inte alltid fullt ut tillgodoses på boendet vilket innebär utmaningar för såväl den enskilde som för verksamheten.

Antalet personer med insatser inom socialpsykiatri är stabilt. Det råder brist på tillgängliga platser i gruppboende för målgruppen. Efterfrågan på ett utökat utbud av aktiviteter på nämndens öppna träffpunkt Startpunkten har ökat. Det kan komma att innebära ett framtida behov av större lokaler alternativt att öppna ytterligare verksamheter.

Personligt ombud är en stödinsats för vuxna med psykisk funktionsnedsättning. En viss ökning av efterfrågan på stöd har skett. De som vänder sig till personligt ombud behöver ofta stöd i kontakt med olika myndigheter och stöd att hantera den egna ekonomin. Den ökningen som har noterats kan vara en effekt av att samhällets stöd i högre utsträckning ställts om och blivit mer digital.

Hemlöshet

Det finns flera orsaker till varför en person riskerar hemlöshet. Ofta finns behov av ett samordnat stöd från olika verksamheter inom socialtjänsten. Det vråkningsförebyggande arbetet sker genom en särskild bosamordnare som kontaktar och erbjuder stöd till den som riskerar hemlöshet. Arbetet med att motverka hemlöshet samt att minska behovet av akut logi, kräver ett förebyggande arbetssätt.

En ökning har skett avseende antalet meddelande om störningar och uppgifter om obetalda hyror från hyresvärdar. En särskilt utsatt målgrupp är personer med psykisk funktionsnedsättning eller missbruksproblematik.

Våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck

Våld i nära relationer är ett samhällsproblem som uppmärksammas allt mer och kunskapen ökar. Ny lagstiftning om barnfridsbrott gör det straffbart att låta barn bli vittne till våld i nära relation. De senaste åren har en ökning av ärenden om våld i nära relationer ökat. Under 2021 syns en viss stabilisering. Nämnden erbjuder stöd genom relationsvåldscentrum innerstaden, RVCI, till våldsutsatta och våldsutövare. Barn, vars föräldrar har kontakt med RVCI, kan erbjudas samtalsstöd.

För att effektivt bidra till våldets upphörande måste arbetet med att nå våldsutövare stärkas. Sedan 2021 har socialtjänsten ansvar för att verka för att den som utsätter, eller har utsatt, närstående för våld ska ändra sitt beteende. För att bidra till att fler söker hjälp behöver förvaltningen öka sina kunskaper om vem som utövar våld, arbeta motiverande och sprida information om den hjälp som finns att få. En viktig del i arbetet att uppmärksamma utsatta och utövare, och erbjuda stöd, är samverkan mellan socialtjänst, äldreomsorg, förskola och skola.

2.5.2 Utveckling och prioriteringar

Samverkan för barn och ungas välmående och skydd

Samverkan mellan förskola, skola och socialtjänst inklusive prevention och fritid utgår från en lokal samverkansöverenskommelse. Överenskommelsen förtydligar parternas gemensamma åtagande att skapa goda förutsättningar för barn och ungas utveckling. Fortsatt implementering av denna är prioriterad.

Barn med problematisk skolfrånvaro behöver ofta ett samordnat stöd av skola och socialtjänst. Förvaltningens samverkan med utbildningsförvaltningen kring dessa elevers behov behöver fortsatt utvecklas. Genom ett förebyggande arbete och tidigt stöd med insatser som stabiliserar skolgången ska dessa elevers behov mötas. Skolsociala team infördes 2021 med fokus på elever i årskurs 4–9 med upprepad, eller längre tids, frånvaro som riskerar att inte nå kunskapsmålen. Arbetet med skolsociala team är långsiktigt och behöver fortsatt prioriteras.

För barn i behov av särskilt stöd finns en strukturerad samverkan mellan kommuner och hälso- och sjukvården, BUS. Samverkan regleras genom lokala överenskommelser mellan stadsdelsförvaltningen, utbildningsförvaltningen och verksamheter inom Region Stockholm. Formerna för samverkan kommer att ses över för att främja effektiva arbetssätt med utgångspunkt i stadsdelens villkor och förutsättningar.

Delaktighet, tillgänglighet och jämställdhet

Den enskildes delaktighet i beslut om insats liksom planering och uppföljning av denna, är central. Socialtjänsten ska skapa förutsättningar för delaktighet och vara tillgänglig i den form som bäst möter den enskildes behov utifrån den enskildes förutsättningar. En fortsatt utveckling av digitala lösningar är därför viktig. Stadens roll i den utvecklingen är avgörande. Utvecklingen av digitala mötesformer har drivits på av pandemin. En viktig lärdom är att fortsatt kunna erbjuda olika mötesformer utifrån individens önskan och förutsättningar. I ett framtida utvecklingsarbete kan digitala möten vara en strategi för att nå ökad tillgänglighet och för att nå ut till underrepresenterade målgrupper inom t.ex. ungdomsmottagningens verksamhet.

Alla har rätt till ett gott bemötande och likvärdigt stöd av socialtjänsten. I uppföljningar och granskningar där könsuppdelad statistik finns tillgänglig, uppmärksammas skillnader mellan män och kvinnor. Arbetet med att analysera bakgrundsorsakerna behöver fortsatt utvecklas. En generell förklaring till skillnaderna kan vara att samhället traditionellt sett har olika förväntningar på män respektive kvinnor avseende t.ex. föräldraskap. Det är förväntningar som också kan återspeglas inom socialtjänsten. Frågor om hur normer och förväntningar påverkar arbetet behöver fortsatt utvecklas liksom arbetet med att använda metoder för avidentifierad ärendehandläggning.

2.6 Stadsmiljöverksamhet

2.6.1 Omvärldsfaktorer, demografiska förutsättningar och förändrad efterfrågan/behov

Förvaltningen deltar i planeringen för nya och attraktiva bostäder och bra samhällsservice. Det är viktigt att stadsdelsnämndens verksamhetsbehov kommer med tidigt i processen och att planeringen i sig är anpassad till nämndens förutsättningar såväl ekonomiskt som ur ett verksamhetsperspektiv. De kommande åren är stadsutvecklingen i Norra Djurgårdsstaden i fortsatt fokus, se bilaga PM Norra Djurgårdsstaden.

Östermalm har parkanläggningar som utgör ett stort värde för alla invånare och besökare i ett växande Stockholm. Fler parkbesökare och efterfrågan på fler funktioner ställer höga krav på skötsel och förnyelse av parkerna så att de blir långsiktigt hållbara samtidigt som deras karaktärer och kulturhistoriska värden värnas.

Förvaltningen ser att behovet av en helhetssyn på funktionerna i norra innerstadens parker ökar i takt med att staden byggs tätare. Alla funktioner kan inte finnas inom parkerna inom ett stadsdelsområde, men ett stort utbud kan finnas i norra innerstaden i sin helhet. För att parker och grönområden ska kunna vara mångfunktionella, med plats för både aktiviteter samt lugn och ro, och vara tillgängliga för alla är det viktigt att bevara öppna och oprogrammerade ytor, så som gräsytor.

Många förskolor och skolor använder parkerna för sin utomhusverksamhet. Antalet förskolor och skolor som saknar, eller har begränsad tillgång till egna gårdar har ökat, vilket leder till en allt hårdare belastning och slitage i kringliggande parker. För att tillgodose barnens behov av fysisk aktivitet och värna tillgången till parkmark anser förvaltningen att det vid planering av nya förskolor och skolor bör ställas krav på tillräckligt stora gårdar. Staden bör även särskilt

beakta förskolegårdens storlek vid behandling av tillstånd att driva fristående förskola. Andelen gymnasieskolor förväntas också öka i innerstaden de närmsta åren, vilket kommer öka besöksstrycket på offentliga miljöer.

Allt fler väljer cykel istället för att ta bil eller åka kollektivt. Ur ett miljö- och hälsoperspektiv är det mycket positivt, men det är viktigt att utbyggnaden av cykelbanor inte sker på bekostnad av parkmark, då det innebär att parkyta hårdgörs.

Vid planering av nya parker är det viktigt att stadsdelsförvaltningen är med i så tidigt skede som möjligt för att säkerställa att de nya parkytorna är möjliga att sköta, både praktiskt och ekonomiskt. En förutsättning för att förvaltningen ska kunna sköta de nya parkerna är att garantiskötseln följs upp på ett noggrant sätt och att parkytorna är väl etablerade vid övertagande.

En möjlighet för att stärka grönskan i innerstaden är att utveckla de gröna gaturummen. Trafikkontoret och stadsdelsförvaltningen har ett gemensamt ansvar för dessa. Förvaltningen efterlyser ett investeringsprogram för gatugröna miljöer. Dessa miljöer är viktiga utifrån såväl ett trygghets-, vardagslivs-, klimat- och dagvattenperspektiv.

2.6.2 Utveckling och prioriteringar

Innovation och effektiva arbetsätt

Stadsdelsförvaltningarnas resurser och kompetens för att driva stora komplicerade markbyggnadsprojekt är begränsade. Förvaltningen ser därför behov av att kunna nyttja fackförvaltningarnas resurser avseende projektledning, byggledning och kompetens när avancerade markbyggnadsfrågor uppstår inom parkupprustningsprojektet.

Förvaltningen ser även ett behov av stärkt samverkan inom staden avseende upphandlingar och nyttjande av befintliga avtal. Stadsdelsförvaltningen har begränsade resurser och kompetens avseende offentlig upphandling inom exempelvis miljö, sanering, geoteknik och avancerad markbyggnadsteknik. Avtal och kompetens från fackförvaltningarnas upphandlingsavdelningar behöver i större utsträckning kunna komma stadsdelsförvaltningarna till del, för en mer effektiv samverkan inom staden.

I en stad som expanderar är ekologisk kompensation ett viktigt verktyg för att kunna värna och bibehålla de ekologiska funktioner som finns i grönstrukturen. Stadens arbete med ekologisk kompensation bedrivs idag huvudsakligen inom ramen för enskilda exploateringsprojekt och det saknas ett sammanhållet arbete med ekologisk kompensation på strategisk nivå där ny metodik som ”habitat banking” kombinerat med innovativa finansieringsmodeller för kompensation tas tillvara och utvecklas.

Samverkan

Samverkan med andra förvaltningar är avgörande för arbetet med strategiska park- och stadsmiljöfrågor i staden och för att kunna stärka grönstrukturen. Detta krävs för att fler ytor ska kunna samnyttjas, för att hitta nya ytor som kan göras gröna och för att kunna minska ytor i park där det förekommer biltrafik och parkering. Förvaltningen behöver noggrant bevaka hur placeringar av teknikbyggnader, ledningar med mera placeras, så att nyttjande av parkmark

inte omöjliggörs. Det finns ett behov av ökade resurser för grönsamordning för att stärka samarbetet, samordningen och stödet till stadsdelsförvaltningarna i stadsmiljöarbetet.

Ekosystemtjänster och biologisk mångfald

Arbetet med att synliggöra och förstärka ekosystemtjänsterna i parker och grönområden fortsätter. Vegetationen i parkerna fångar bland annat upp och renar dagvatten, förbättrar stadsluften och stödjer pollinering. Biologisk mångfald är en viktig förutsättning för robusta ekosystem och för ett ekologiskt hållbart samhälle. Under de kommande åren ska stadens nya handlingsprogram för biologisk mångfald implementeras genom att lokala program tas fram tillsammans med miljöförvaltningen. Förvaltningen har idag kunskap inom området men kommer under de kommande åren göra ytterligare kompetenstärkande insatser.

Klimatanpassning i parker och grönområden

För att möta kommande klimatförändringar är det viktigt att tillvarata och öka parkernas kapacitet att ta hand om skyfall och reglera temperaturen vid värmeböljor. Vid parkupprustningar och planering av nya parker fortsätter arbetet med att hitta lösningar för att kunna ta hand om den ökade nederbörden. För att kunna anpassa växtligheten inhämtar förvaltningen kontinuerligt kunskap om vilka typer av växtmaterial som tål ett varmare och torrare klimat samt perioder med stora nederbörds mängder. Dagvatten och skyfallshantering i park är en fråga som ökar i betydelse. Även här kommer förvaltningen stärka sin kompetens under de kommande åren. Kunskapen ökar genom det pilotprojekt som drivs samt medverkan i stadens övergripande skyfallsarbete.

Trygghet, tillgänglighet och jämställdhetsutmaningar

Förbättrad tillgänglighet är en viktig del vid planering av nya parker och vid genomförandet av åtgärder i den befintliga miljön. Detta är särskilt angeläget då antalet äldre personer över 80 år ökar inom stadsdelsområdet de kommande åren. I enlighet med handlingsplanen för en äldrevänlig stad är det viktigt att äldre kan leva ett självständigt liv oavsett funktionsförmåga, vilket kräver en god stadsplanering. Exempel på åtgärder som förvaltningen genomför är kontrastmarkeringar, räckeskompletteringar i trappor, utplaceringar av nya tillgängliga soffor och jämnare markmaterial.

Målpunkter och aktiviteter i parker kan också skapa trygghet då det ökar närvaron samtidigt som en variation av aktiviteter kan bidra till ett jämställt nyttjande. Att samverka med andra förvaltningar och aktörer för att möjliggöra aktiviteter och på så sätt befolka en plats som kan upplevas som ödlig, kan bidra till ökad trygghet i stadsmiljön. Samtidigt kan det finnas målkonflikter då kulturhistoriska och ekologiska värden också behöver värnas, vilket gör att en avvägning måste göras från plats till plats. Att ge invånarna möjlighet att odla eller ta hand om och exempelvis sköta en plantering i allmän park har visat sig vara ett bra sätt att skapa delaktighet, trygghet och social hållbarhet i ett område. Ibland uppstår intressekonflikter mellan olika målgrupper som besöker parkerna. Detta kan i sin tur leda till en ökad otrygghet bland parkbesökarna. Förvaltningen arbetar därför med att öka information och dialog. Förvaltningen fortsätter även identifiera platser, parker och grönområden som upplevs som otrygga och genomför åtgärder för att motverka detta.

Det finns belägg för att parkytornas storlek och mångfunktionalitet har betydelse för ett jämställt nyttjande. Forskning visar bland annat att flickor blir mer stillastående än pojkar när friytetillgången är liten. Förvaltningen ska därför bevaka att parktillgången blir tillräckligt stor och att mångfunktionella ytor planeras i nya parker. Förvaltningen arbetar även med jämställdhetsperspektivet vid upprustning av befintliga parker genom att genomföra olika typer av medborgardialoger för att samla in synpunkter från olika målgrupper. Då undersökningar som staden gjort visar att spontanidrottsanläggningar nyttjas av en majoritet av pojkar och män, är det särskilt viktigt att de spontanidrottsytor som anläggs genomsyras av ett trygghets-, tillgänglighets- och jämställdhetsperspektiv så att de kan göras så inkluderande som möjligt.

2.7 Ekonomiskt bistånd

2.7.1 Omvärldsfaktorer, demografiska förutsättningar och förändrad efterfrågan/behov

Andelen hushåll som uppbär ekonomiskt bistånd i stadsdelen är låg i förhållande till befolkningsunderlaget och i jämförelse med övriga stadsdelar. Arbetslöshet är det främsta försörjningshindret. När arbetslösheten, som en effekt av pandemin, steg ökade också antalet hushåll med ekonomiskt bistånd. I takt med återhämtningen på arbetsmarknaden noterades 2021 en successiv minskning av antalet hushåll.

Sett över hela landet är antalet arbetslösa tillbaka på samma nivå som före pandemin och Arbetsförmedlingen spår att antalet sysselsatta kommer att öka fram till och med 2023.

Samtidigt som arbetsmarknaden stärks har gruppen långtidsarbetslösa ökat. Det speglas i att andelen hushåll med långvarigt ekonomiskt bistånd har ökat. Det är främst personer med svag förankring på arbetsmarknaden som riskerar ett långvarigt behov av ekonomiskt bistånd. Till målgruppen hör personer som saknar gymnasial utbildning, är födda utanför Europa eller som har en nedsatt arbetsförmåga. Det är en fortsatt utmaning att, i samarbete med arbetsmarknadsförvaltningen, hitta effektiva åtgärder och insatser som leder till arbete eller studier för målgruppen.

2.7.2 Utveckling och prioriteringar

Digitalisering för en tillgänglig och effektiv socialtjänst

En del i arbetet med att utveckla en tillgänglig och effektiv socialtjänst sker genom digitalisering. Förvaltningen ingår i stadens pilotverksamhet för utveckling av digitala ansökningar om ekonomiskt bistånd. Effekten av arbetet förväntas bli ökad tillgänglighet för den som ansöker och effektivare arbetsflöden för förvaltningens medarbetare. På längre sikt kan utvecklingen av fler digitala tjänster bidra till att stärka individens delaktighet t.ex. genom att digitalt kunna följa sitt eget ärende.

För en fortsatt digital utveckling behöver förvaltningens kunskap om hur digitala tjänster, och andra verktyg, kan användas inom socialtjänsten stärkas. Utvecklingen kommer att innebära förändrade arbetssätt för medarbetarna.

Barnrättsperspektiv och jämställdhet

I ärenden som rör barn ska barnets perspektiv och behov beaktas. Barnets situation och behov

ska synliggöras utifrån familjens ekonomiska villkor och hur de påverkar barnet, samt familjens möjlighet att bli självförsörjande. Om ett beslut kan få påtagliga konsekvenser för ett barn ska en barnkonsekvensanalys göras för att säkerställa barnrättsperspektivet.

När fler riskerar ett långvarigt behov av ekonomiskt stöd ökar också risken för ökad fattigdom och utanförskap. Det slår olika hårt beroende på individens förutsättningar och levnadsvillkor. För att minska risken att barn lever i fattigdom, och för att främja barns jämlika uppväxtvillkor, är barnfamiljer en prioriterad grupp att stödja till egen försörjning.

En viktig grundprincip är att stöd och insatser erbjuds utifrån individuella behov. Ekonomiskt bistånd ska möjliggöra för den enskilde att få makt att forma sitt eget liv i fråga om utbildning, arbete eller annan försörjning som ger ekonomisk självständighet. Genom att arbeta med avidentifierade ärenden och använda bedömningsinstrument ökar förutsättningarna för en rättssäker och jämlik handläggning. I analys och utvecklingsarbete används könsuppdelad statistik när sådan finns.

2.8 Arbetsmarknadsåtgärder

2.8.1 Omvärldsfaktorer, demografiska förutsättningar och förändrad efterfrågan/behov.

Enligt arbetsförmedlingens bedömning kommer antalet sysselsatta att öka fram till och med 2023. Trots en arbetslöshet som är tillbaka på nivåerna före pandemin är långtidsarbetslösheten hög. Arbetsförmedlingen bedömer att effekterna av pandemin är långvariga med fortsatt hög långtidsarbetslöshet. Med ökad långtidsarbetslöshet ökar också risken för att individer hamnar i utanförskap och behöver ekonomiskt bistånd under längre tid.

Mot bakgrund av att gruppen långtidsarbetslösa ökar behöver stödet till den som står långt ifrån arbetsmarknaden fortsatt utvecklas. Behovet av att kunna erbjuda fler arbetsmarknadsinsatser som OSA-anställningar och Stockholmsjobb, förväntas öka. Därtill kommer olika former av arbetsförberedande insatser att behöva utvecklas. För att klara uppdraget krävs ökade resurser till arbetsmarknadsinsatser.

2.8.2 Utveckling och prioriteringar

Utveckla stödet till egen försörjning

Förvaltningen ansvarar för att utreda behovet av förberedande, eller parallellt, stöd till den som har en insats genom stadens Jobbtorg. Förvaltningen ansvarar också för arbetsförberedande insatser för de arbetslösa med försörjningsstöd som inte omfattas av verksamheten vid Jobbtorg.

För att möta behoven hos målgruppen individer som söker försörjningsstöd på grund av arbetslöshet krävs fortsatt ett stärkt samarbete med arbetsmarknadsförvaltningens Jobbtorg och arbetsförmedlingen. Samverkan förväntas bland annat bidra till att den som har en OSA-anställning får stöd att komma vidare till annan anställningsform. På så vis kan fler erbjudas de platser som finns tillgängliga.

Feriejobb till prioriterade ungdomar

För en ung person kan ett feriejobb innebära viktiga meriter och motivation inför ett framtida yrkesliv. Nämnden fortsätter sitt arbete för att fler ungdomar med funktionsnedsättning, och med sociala skäl, ska erbjudas möjlighet att få feriejobb i stadens regi.

3 Sammanfattande ekonomisk analys

3.1 Drift

Stadsdelen växer och befolkningen beräknas i slutet av 2025 vara drygt 81 071 invånare. Stadens resursfördelningssystem utgår från befolkningen och deras behov. Stadsdelen riktar stora delar av resurserna till förskolebarn och den äldre befolkningen över 80 år. Under perioden 2022–2025 beräknas en minskning för förskolebarnen med 4 procent medan de äldre beräknas öka med 21 procent enligt Swecos senaste befolkningsprognos.

Stadsdelen gjorde 2021 ett samlat överskott om 31,4 mnkr med överskott inom såväl äldreomsorg, socialtjänst som förskola och parklek.

I budgeten till 2022 tillfördes motsvarande 75 mnkr i resursfördelningen.

Barn, kultur och fritid

Medel för ungdomssatsningar i nyetablerade områden bör tillföras så att till exempel parker, fritidsgårdar och fältassistenter kan möta invånarnas behov av aktiviteter och bidra till ökad trygghet.

Socialtjänst

Nämnden har en kommunövergripande verksamhet, KÖV, inom ungdomsmottagningen där anslaget varit detsamma sedan start. Anslagen för KÖV bör uppräknas för att bibehålla en god verksamhet. Ungdomar har möjlighet att söka till den ungdomsmottagning de vill gå till varför samtliga ungdomsmottagningar bör finansieras som kommunövergripande verksamhet.

Stadsmiljö

Genom den stadsgemensamma satsningen på reinvesteringar förlängs parkanläggningarnas livslängd. Förvaltningens analys är att det i ett långsiktigt perspektiv kan vara mer ekonomiskt hållbart att se över driftbudgeten för att minska framtida behov av reinvesteringar. I det sammanhanget vore det intressant att använda driftskostnadsanalyser. När staden växer och nya parker byggs, ökar också behovet av skötselinsatser, men med det gällande fördelningssystemet ökar inte medlen för skötsel när nya parker tillkommer i praktiken. Den verkliga kostnaden för de driftinsatser som krävs för att parkerna ska uppnå god kvalitet utifrån uppställda mål behöver tas fram. Differensen mellan driftbudget och resultatet av driftskostnadsanalys är ett mått på det framtida reinvesteringsbehovet. Förvaltningen ser fram emot att se resultatet av den revidering av fördelningsmodellen för underhåll av parker som nyligen genomförts i praktiken, då det i dagsläget är för tidigt att avgöra utfallet.

När det gäller större investeringar och reinvesteringar finns en utmaning i att kunna hantera

projekten inom planerad tidplan, detta eftersom oförutsedda hinder ofta inträffar i samband med anläggningsfasen. Exempelvis kan okända ledningar, arkeologiska fynd och markföroreningar påträffas vilket kraftigt påverkar projektets genomförande och tidplan. För att kunna färdigställa projekten är det därför nödvändigt att kunna omdisponera medel mellan olika projekt och år. Ovanstående utmaningar gäller även för projekt inom ramen för trygghetsskapande åtgärder och klimatinvesteringar.

Nämnden har, i förhållande till anslaget för parkmiljödrift, höga kostnader för att sanera från bosättningar i parker och på förskolegårdar. Nämnden är beroende av att få ersättning för denna kostnad, eftersom fördelningsnyckeln inte tar hänsyn till detta. Under de senaste åren har dock nämnden haft möjlighet att kunna inrymma kostnaden inom ram utifrån nämndens överskott inom äldreomsorgen. Förvaltningen ser även ett behov av att kunna få ersättning för oväntade kostnader så som upptäckt av miljögifter som kräver marksanering eller instabilitet i slänter och stränder som kräver geotekniska utredningar och kontinuerliga mätningar av jordrörelser.

Utmaningar kopplade till klimatförändringar kommer på sikt innebära ökade kostnader. Planering och åtgärder för att kunna möta både långa torrperioder och skyfall är kostnadsdrivande. Investeringar i stadens gröna infrastruktur finansieras på olika sätt i form av fasta anslag och medel som är möjligt att söka. Att söka och följa upp dessa olika medel kräver mycket administration och försvårar arbetet med att driva olika projekt, förvaltningen önskar därför att möjligheten att istället öka de fasta anslagen ses över. Förvaltningen vill betona att det är viktigt att ha en helhetssyn kring medel som till exempel klimatinvesteringar och Grönare Stockholmsmedel så att de fördelas strategiskt.

4 Lokalförsörjningsplan

4.1 Sammanfattning

Nämndens lokalförsörjningsplan kommer tillsammans med andra nämnders lokalförsörjningsplaner att utgöra underlag för en stadsövergripande lokalresursplan. Planen är ett av verktygen för att översiktligt kunna planera för stadens långsiktiga behov av verksamhetslokaler och en viktig del i arbetet för att uppnå ett effektivt resursutnyttjande utifrån en ökad samverkan med andra aktörer och förvaltningar. Det finns ett stort behov av att utveckla samverkan med övriga förvaltningar, bland annat utbildningsförvaltningen.

Staden tar även fram andra planeringsdokument som rör särskilda bostäder, exempelvis äldreboendeplan och boendeplan för personer med funktionsnedsättning enligt LSS och SOL. Dessa planer hanteras genom en särskild beslutsordning och redovisas därför inte i detta dokument.

Inom Östermalm ökar befolkningen något i stadsutvecklingsområdet Norra Djurgårdsstaden med anledning av pågående nybyggnation av bostäder. Förvaltningen samarbetar löpande med exploateringskontoret och stadsbyggnadskontoret i tidiga skeden i stadsutvecklingsprocessen innan markanvisning sker. Förvaltningen deltar också aktivt i samband med nya plan-

projekt för att bevaka behoven av verksamhetslokaler, som förskolor, gruppbostäder och äldreboende planeras in och tillgodoses. För skapa funktionella och resurseffektiva verksamhetslokaler och att stärka samt effektivisera arbetet anser förvaltningen att ett stadsövergripande funktionsprogram bör utarbetas. Syftet med ett sådant skulle vara att uppnå en större likvärdighet ifråga om exempelvis grundstandard och basinnehåll för de förskolelokaler och förskolegårdar som uppförs och drivs av Stockholms stad.

Som ett led i förvaltningens effektiviseringsarbete arbetar samtliga verksamheter aktivt för en bättre lokalsamordning och avveckling av lokaler som inte behövs.

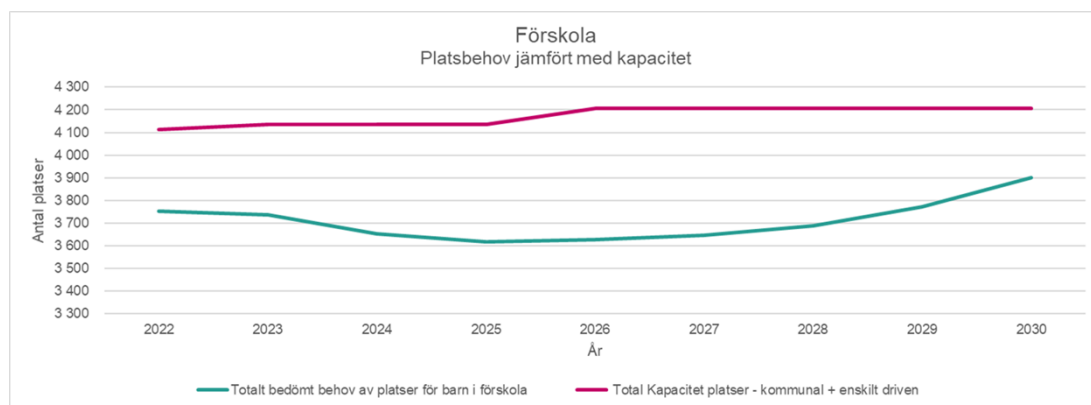
4.2 Planeringsförutsättningar

När stadsutvecklingsområdet Norra Djurgårdsstaden är helt utbyggt beräknas cirka 12 000 nya bostäder ha uppförts. I de färdigbyggda etapperna i Hjorthagen har förvaltningen i planeringen utgått från ett behov motsvarande 21 förskoleplatser per 100 bostäder.

I den kommande planeringen av förskolor i nya etapper av utbyggnaden är det svårare att avgöra det exakta behovet av antal förskoleplatser. Det beror på en vikande prognos gällande antalet 1–5 åringar på Östermalm fram till 2030 enligt senaste befolkningsprognos från juni 2021. Norra Djurgårdsstadens behov och utbud påverkas även av det befintliga beståndet av förskolor inom stadsdelsområdet. I det befintliga beståndet kan också noteras en vikande trend och minskad efterfrågan. Förvaltningen behöver i kommande planering fokusera än mer på behov och utbud av förskoleplatser i stadsdelen utifrån ett helhetsperspektiv.

Vid planeringen av ny förskola måste hänsyn tas till att antalet små barn är som högst när bostadsområdet är nybyggt. Detta har varit tydligt i de tidiga etapperna i Norra Djurgårdsstaden, där en stor andel av barnen som börjar i de nyöppnade förskolorna har varit ettåringar. Behovet av förskoleplatser beräknas inte vara lika stort de närmaste åren, vilket förvaltningen behöver se över och ta hänsyn till i de kommande etapperna.

Diagrammet nedan visar att behovet av förskoleplatser minskar de närmaste åren och på det kapacitetsöverskott som behöver beaktas i kommande planering.

4.3 Bedömd hyreskostnadsutveckling

Innerstaden har höga hyreskostnader utifrån det centrala läget. Förvaltningen bedömer att det

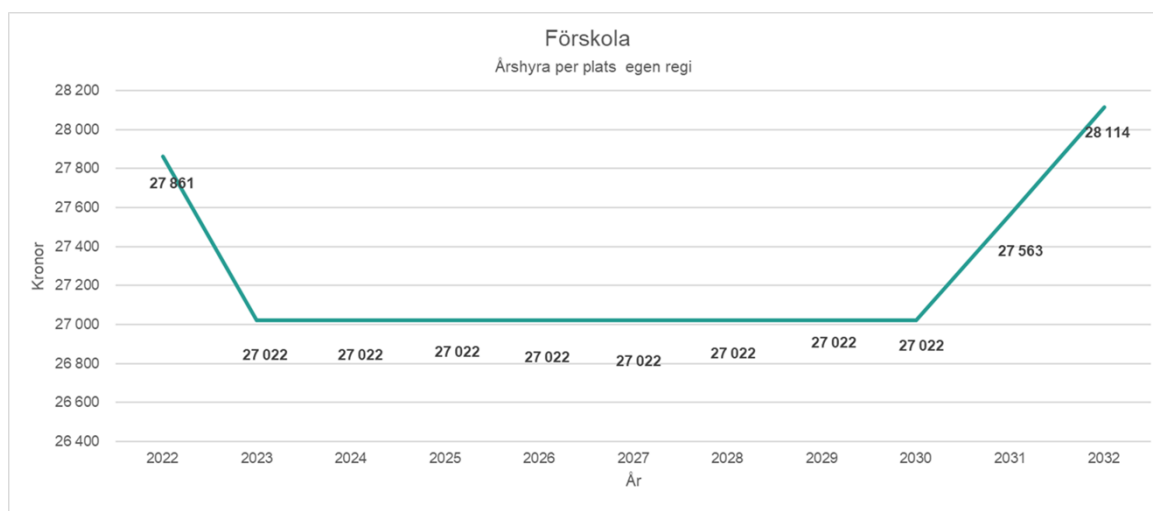
påverkar hyresnivåerna, inte minst på Östermalm som är ett attraktivt område.

Med anledning av det rådande kostnadsläget samt att nya förskolor uppförs, som alltid innebär höga hyresnivåer, förväntas förvaltningens hyreskostnader generellt att öka.

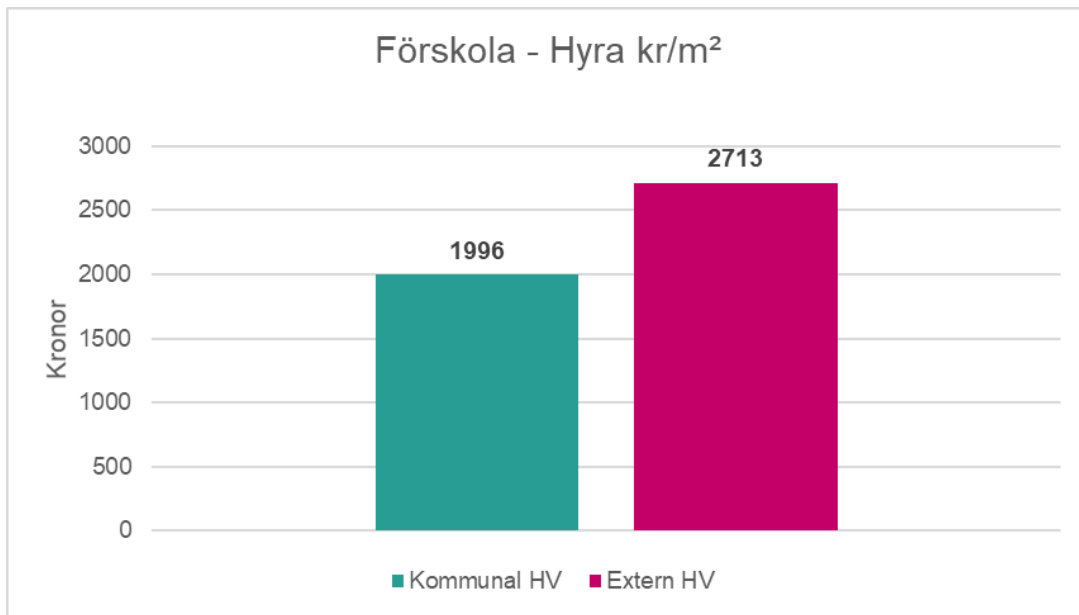
Stadsdelarna erhåller förskoleschablon per barn enligt stadens resursfördelningssystem. 80 procent av schablonen går direkt ut till förskolorna i form av förskolepeng för bemanning, mat, läromedel med mera. Resterande del bekostas bland annat hyror, ledning och gemensamma it-kostnader för verksamhetssystem.

För förskolor med hög hyra utgår kompensation till nämnderna som täcker en del av merkostnaden. Trots kompensationen har nämnden fått omdisponera budget för att täcka förskolans hyreskostnad i budgeten 2022.

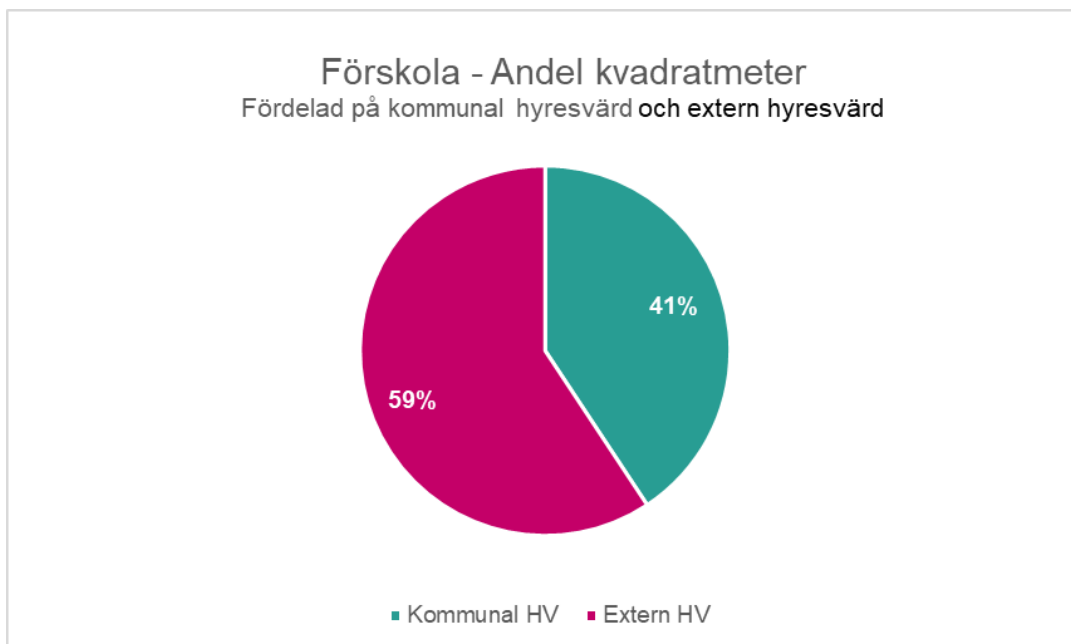
Av diagrammet nedan framgår hyresnivåerna i innerstaden samt att årshyran per plats i egen regi beräknas variera mellan åren.

Diagrammet nedan visar att skillnaden mellan extern hyresvärd och kommunal hyresvärd uppgår till cirka 720 kr per kvadratmeter.

Förvaltningens förhyrning av förskolelokaler sker till stor del via externa hyresvärdar och då via enskilda bostadsrättsföreningar. Diagrammet nedan visar att 59 procent av förvaltningens förhyrning sker via externa fastighetsägare.

4.4 Samverkan

Förvaltningen samverkar med utbildningsförvaltningen vid planering av lokaler i stadsutvecklingsområdet Norra Djurgårdsstaden. Samverkan sker också med närliggande stadsdelar avseende platstillgång samt löpande med exploateringskontoret och stadsbyggnadskontoret.

Förvaltningen bedömer att samverkan, inte minst med utbildningsförvaltningen, behöver förstärkas och utvecklas. I synnerhet gäller det i så kallade nybyggnadsområden där planeringen av förskola respektive skola bör ske i samråd för att kunna nyttja lokalerna effektivt över tid. Initialt är behoven av förskoleplatser för åldersgruppen 1–5 stora, men behovet övergår efter cirka 3 till 5 år till behov av skolplatser.

Utgångspunkten vid skolplanering i dessa områden bör vara att en del av skolbyggnaden anpassas för förskoleverksamhet, som sedan kan växla över till skolverksamhet när behov av platser inom förskola minskar. Lokalen bör anpassas så att den kan nyttjas flexibelt över tid och växla mellan verksamheterna förskola och skola utifrån behov.

Förvaltningen har under 2022 inlett ett fördjupat samarbete med SISAB och utbildningsförvaltningen rörande lokalsamverkan inom skola och förskola inom planområdet Södra Värtan. Projektet är i ett mycket tidigt skede och parterna har initierat ytterligare samverkan med exploaterings- och stadsbyggnadskontoret.

4.5 Kommunal verksamhet - annan än pedagogisk verksamhet

4.5.1 Nuläge 31 januari 2022

Under hösten 2021 övertog nämndens äldreomsorg lokaler vid Sandhamnsgatan 8, i vilka arbetsmarknadsförvaltningen bedrivit verksamhet tidigare. Planering pågår under våren för att flera olika verksamheter ska flytta in och även kunna samnyttja lokalerna.

4.5.2 Lokalbehov för annan kommunal verksamhet

Förvaltningen bedömer att det inte finns lokalbehov för annan kommunal verksamhet i dagsläget.

4.5.3 Planerade lokalförändringar för år 2023-2030 (första planeringsperioden)

Förvaltningen följer utvecklingen löpande och anpassar kapaciteten utifrån behoven.

4.5.4 Planerade lokalförändringar för åren 2031-2040 (andra planeringsperioden)

Förvaltningen har i dagsläget svårt att överblicka och uttala sig om lokalförändringar under andra planeringsperioden.

4.6 Pedagogisk verksamhet

4.6.1 Summerande analys av nuläge samt framtida planering

Av flera olika skäl är det generellt en utmaning och nästintill omöjligt att kunna göra en träffsäker bedömning av rådande tillgång och efterfrågan på förskoleplatser. Det gäller inte minst vid planering som sträcker sig över många år och längre perioder där förändringar och skeenden är svåra att överblicka. Flera olika faktorer påverkar direkt förvaltningens planering, bland annat avsaknad av rådighet över olika processer. Exempel på detta är förseningar i byggplaneringen, bristande insyn och möjligheter att kunna påverka etablering av verksamheter som inte drivs i kommunal regi, befolkningsutvecklingen, demografi och flyttmönster samt möjligheten att fritt välja förskola.

Befintliga förhållanden i olika områden i stadsdelen varierar i fråga om tillgång och efterfrågan, vilket påverkar planeringen. Ett överskott på platser inom ett område innebär inte att överskottet per automatik kan åtgärdas genom att avveckla befintliga förskoleverksamheter i området.

Stadsdelens inhyrning av förskolelokaler sker till största delen via privata fastighetsägare. Om en befintlig förskolelokal sägs upp på grund av kapacitetsöverskott och det skulle uppstå behov av platser i ett senare skede, kan möjligheterna till återetablering av verksamheten i innerstadens fastighetsbestånd i princip betraktas som uteslutet.

Intresset från enskilda aktörer att etablera sig i innerstaden är mycket stort. Om en kommunal förskolelokal sägs upp kommer den med stor sannolikhet hyras ut till en hyresgäst som startar förskoleverksamhet i enskild regi, vilket innebär att den förväntade kapacitetsminskningen på förskoleplatser då utgår.

4.6.2 Nuläge 31 januari 2022

Under hösten 2021 har en före detta förskolelokal vid Olaus Petrigatan 6 anpassats till kontor. Hemtjänstverksamhet inom äldreomsorgen samt viss administrativ verksamhet inom avdelningen förskola kommer att flytta in i lokalerna under våren 2022.

Förskolelokalen vid Sandhamnsgatan 47 som under de senaste åren nyttjats som administrativ lokal inom avdelningen förskola, kommer att avvecklas under juni månad 2022. Fastighetsägaren avser att hyra ut lokalerna till ny hyresgäst som planerar att starta förskoleverksamhet i enskild regi.

Även lokaler vid Artemisgatan 61, som tidigare nyttjats som förskola, planeras att kunna återlämnas till fastighetsägaren sommaren 2022. Dessa lokaler planerar fastighetsägaren att bygga om till bostäder.

4.6.3 Planering av lokaler för år 2023-2030 (första planeringsperioden)

Lokalbehovet under den första planeringsperioden

Ett av planeringsunderlagen som förvaltningen använder sig av är den årliga befolkningspro-

gnos som Sweco tar fram. Enligt senaste prognosen beräknas antal barn i åldern 1–5 år att minska fram till 2026 för att därefter fram till 2029 återgå till samma nivå som beräknats för år 2022. Prognosen för 2021 skiljer sig markant från tidigare prognoser, som förutspådde en ökning av antal barn i åldersgruppen. Den minskning som noteras påverkar plats- och kapacitetsbehovet generellt. Beräkningar visar på ett övergripande kapacitetsöverskott av förskoleplatser i stadsdelen totalt sett under perioden och berör förskoleverksamheter i kommunal regi såväl som i enskild regi.

3 828 barn i åldern 1–5 år är boende i stadsdelen. Av dessa barn är cirka 51 procent inskrivna i kommunal förskola. Andel barn som är folkbokförda på Östermalm och har placering i enskild förskola på Östermalm uppgår till 1 315, vilket motsvarar cirka 34,3 procent.

I dagsläget har de enskilda förskolorna inte full fyllnadsgrad i sina verksamheter utan ett överskott på cirka 209 platser. De kommunala förskolorna hade ett överskott motsvarande cirka 153 platser vid avläsning gjord per den sista januari 2022.

Förvaltningen har inte rådighet över kapacitet och fyllnadsgrad i förskolor som drivs i enskild regi och det påverkar träffsäkerheten i de analyser och prognoser av kommande behov av förskoleplatser som stadsdelen tar fram och planerar utifrån.

Det är många olika faktorer som påverkar framtida behov, bland annat förseningar i nybyggnadsprocesserna. Det kan leda till att förskolor uppförs innan de nya bostäderna, som utgjort underlag för förskoleplaneringen, är färdigställda. Stadsdelen kan då få ett oväntat överskott på platser. Även demografiska faktorer och trender som utflyttning från staden, som har ökat, kan leda till att efterfrågan på förskoleplatser minskar och att ett överskott uppstår.

Under perioden ser förvaltningen framförallt ett ökat behov av förskoleplatser de sista åren med anledning av nybyggnation i Södra Värtan och Kolkajen. Förvaltningen följer nogsamt utvecklingen och ser löpande över lokalbehoven både på kort och lång sikt i syfte att uppnå en effektiv lokalhantering och motverka överkapacitet.

Planerade lokalförändringar under den första planeringsperioden

Under maj månad 2023 planeras en ny förskola i kvarteret Filosofen, Lappkärrsberget, att färdigställas. Förskolan kommer att ersätta den befintliga förskolan Forskaren som rivs med anledning av nybyggnation av studentbostäder.

Byggtakten i Norra Djurgårdsstaden har bromsat in något jämfört med vad som tidigare planerats. I kvarteret Stadsljus, tidigare benämnt Gasklocka 3 och 4, med ett förväntat bostadstillskott om 320 lägenheter, planeras en förskola om cirka 80 platser att preliminärt färdigställas under 2026. Förskolan kommer att uppföras och bedrivas i enskild regi.

För att tillgodose behov av förskoleplatser i samband med att planerade nya bostäder tillkommer behöver nya förskolor planeras. I kvarteren Ängsbotten kommer cirka 550 nya bostäder uppföras med preliminär byggstart 2026. Även i kvarteren Hjorthagskransen och Elektriciteten planeras cirka 400 nya bostäder att byggas under 2026 eller 2027, vilket beräknas innebära ett ökat behov av förskoleplatser. Förvaltningen undersöker och planerar för olika alternativ till nyproduktion, bland annat möjligheterna att kunna inrymma förskoleplatser i en skola i anslutning till planområdena.

De pågående bostadsprojekten under perioden 2028–2031, bland annat i området Ropsten med cirka 600 lägenheter och vid Kolkajen med cirka 1500 lägenheter beräknas innebära ett behov av motsvarande 440 förskoleplatser.

Hittills har det planerats för cirka 160 nya förskoleplatser, men det totala behovet, utifrån ett beräknat behov om 21 platser per 100 nya bostäder, förväntas uppgå till ytterligare cirka 280 platser i stadsdelen. Förvaltningen behöver i samband med kommande planering utveckla strukturer och skapa verktyg för att ytterligare fördjupa analyser och arbetet kring kommande efterfrågan på förskoleplatser kopplat till befintligt bestånd.

4.6.4 Långsiktig planering av behovet av lokaler mellan år 2031-2040 (andra planeringsperioden)

Lokalbehov under den andra planeringsperioden

Stockholm växer mer än någonsin och inom ett par år beräknas staden ha en miljon invånare. Målsättningen är att det ska byggas 140 000 lägenheter fram till år 2030.

Med utgångspunkt i den planerade tillväxten och förväntad fortsatt utbyggnadstakt i staden så bedömer förvaltningen att behoven av platser inom förskola och skola fortfarande kommer vara stora. Behoven kommer dock växla över tid. Initialt är det behov av platser för åldersgruppen 1–5 år som sedan övergår till skolåldern. Det motiverar än mer till ökad samverkan och samarbete mellan förskola och skola. Framtida lokaler inom förskola och skola behöver samnyttjas mer effektivt för att kunna möta de växlande platsbehoven över tid.

Under andra planeringsperioden sker utbyggnad av Södra Värtan och Louddens utvecklingsområden. Planering för förskoleplatser finns i bägge områdena. Viss samverkan har inletts, men bör utvecklas och förstärkas ytterligare.

I planeringen finns en fördelning av både kommunalt och enskilt drivna verksamheter i utvecklingsområdena.

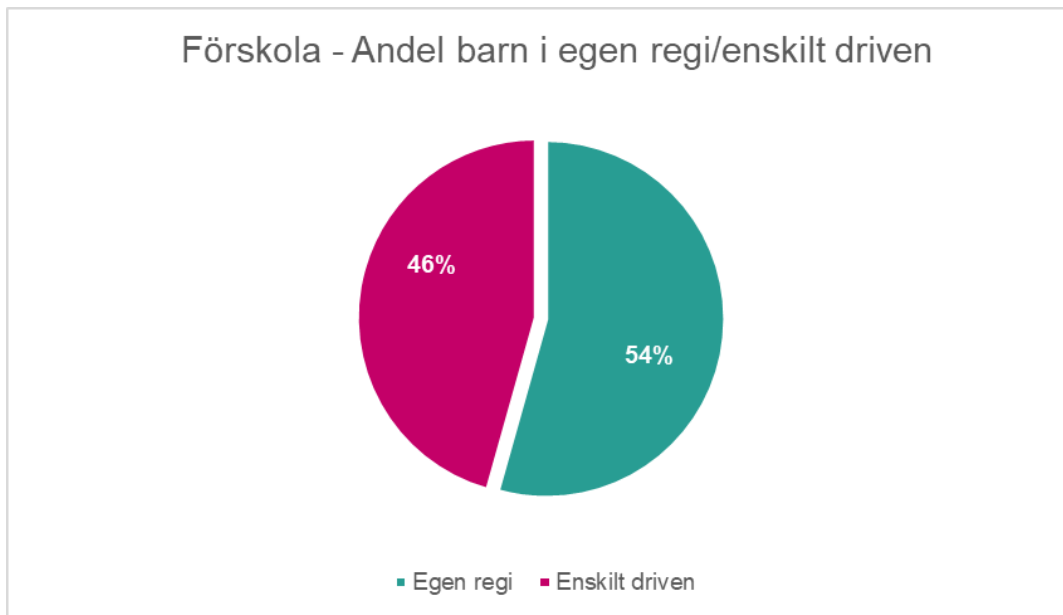
Planerade lokalförändringar under den andra planeringsperioden

Under perioden kommer det finnas behov av att inrätta nya förskolor, bland annat i området Södra Värtan där det planeras en nybyggnation av om 1 480 bostäder. Då är inte ett planerat bostadstillskott i kvarteret Valparaiso om 500 lägenheter medräknat.

4.6.5 Enskilt driven förskola eller fristående skola

Nuläge 31 januari 2022

Diagrammet nedan visar andel barn inskrivna i kommunala respektive enskilda förskolor.

Andelen enskilda anordnare är hög inom stadsdelen. Inom stadsdelsområdet finns 43 enskilt drivna förskolor med kapacitet för 1 921 platser 2022.

Lokalförändringar enskilt driven förskola eller fristående skola

Förvaltningen avvecklar en förskolelokal vid Sandhamnsgatan 47 under juni månad 2022. Lokalen har under de senaste åren nyttjats som administrativ lokal inom avdelningen förskola. Förvaltningen har fått information om att en förskoleverksamhet i enskild regi planerar att starta i lokalen. Det är i nuläget oklart när det kommer ske.

I Norra Djurgårdsstaden, kvarteret Stadsljus, tidigare Gasklocka 4 och 5, planeras en enskild förskola med cirka 80 platser att stå färdig 2026 för att tillgodose behoven av förskoleplatser med anledning av 340 nytillkommande lägenheter.

4.7 Övrig information

4.7.1 Lokaler vars hyresavtal är uppsägningsbara inom tre år

Den närmaste 3-årsperioden bedöms cirka 68 lokalavtal vara möjliga att omförhandla. Stadsdelsförvaltningen har löpande samråd med verksamheterna. I samband med att lokalen är uppsägningsbar sker en allmän översyn kring lokalernas status, samt hur efterfrågan och verksamhetens behov av lokalerna ser ut inom de närmaste åren.

För att kunna genomföra lokalförändringar både på kort och lång sikt kan det vara en fördel att förändra hyresavtalens löptid för att skapa ett planeringsutrymme.

4.7.2 Särskild redovisning av vissa lokalprojekt

Förvaltningen bedömer att det finns ett stort behov av att upprusta alla stadsdelens parklekslokaler utom Hjortgläntans parklek som är nybyggd.

Byggnaderna, som uppfördes under 1960-talet, var inte avsedda att stå uppställda i parkerna så länge som de har gjort. De uppfördes enligt dåtidens krav i form av enklare modulhus och med enkel grund samt med många brister i form av tillfälliga konstruktioner. För att uppnå högre kostnadseffektivitet saknas vissa funktioner i parklekarna, bland annat hantering av dagvatten.

Husen har under åren fått sedvanligt underhåll. Byggnaderna är av äldre standard och av enklare karaktär och saknar ett egentligt fastighetsekonomiskt värde enligt fastighetskontoret. Fastighetskontoret bedömer att byggnaderna endast med smärre investeringar kan hålla i många år till under förutsättning att det i lokalerna fortsättningsvis bedrivs renodlad parkleksverksamhet.

Östermalm bedriver idag öppen förskola i samtliga parklekslokaler, liksom många andra stadsdelar gör. Det pågår diskussioner mellan berörda förvaltningar om vilka krav som ska ställas på en lokal där det bedrivs öppen förskola och vilka anpassningar som i sådana fall behöver göras. Det kommer framförallt att handla om anpassningar som rör att ventilation och tillgänglighet.

Om fastighetskontoret anser att ombyggnation inte är ekonomiskt försvarbar, så menar fastighetskontoret att byggnaden bör rivas och ny byggnad uppföras på samma plats. Detta kan innebära utmaningar gällande detaljplaneförändring och bygglov.

Attesterat av

Detta dokument har godkänts digitalt av följande personer:

Namn

Kerstin Andersson

Datum

2022-04-11